NUORI ÄITI, VANHA VANHEMPI

Yli 35-vuotiaiden ensisynnyttäjien kokemuksia

Mari Takala
Pro gradu-tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

NUORI ÄITI, VANHA VANHEMPI
Yli 35-vuotiaiden ensisynnyttäjien kokemuksia
Mari Takala
Sosiologia
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Jyrki Jyrkämä
Kevät 2008
63 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miksi äitiys siirtyy myöhemmälle iälle ja kuinka yli 35-vuotiaat ensisynnyttäjät kokevat kypsän äitiyden. Tutkimusaineistona on käytetty naistenlehtien ja perhelehtien haastatteluja vuosilta 2000–2006.

Tutkimusongelman ollessa kaksiosainen, myös analyysissä on käytetty kahta menetelmää. Ensin tutkimuksessa etsitään vastausta, miksi äitiys siirtyy myöhemmälle iälle. Tässä osassa analyysimenetelmänä on käytetty tyypittelyä. Aineistosta on muodostettu neljä tyyppiä, jotka muotoutuvat sen mukaan, elääkö nainen parisuhteessa vai ei, ja haluaako nainen lapsia vai ei. Tyypit ovat ”vapaaehtoinen lapsettomuus”, ”deittailu”, ”urasuuntautuneisuus” ja ”parisuhde kriisissä”, ja niistä on tutkimuksessa muodostettu havainnointia helpottava nelikenttä.

Toisessa osassa analysoidaan naisten omia kokemuksia kypsästä äitiydestä. Tässä osassa tutkimusta on keskitytty erityisesti iän vaikutukseen äitiydessä. Esiin nousseita teemoja ovat odotusajan riskit, ruumiinkuvan muuttuminen, väsymys, elämänmuutokset, ympäristön suhtautuminen iäkkääseen ensisynnyttäjään sekä ikään liitettävät hyvät ja pahat kokemukset ja mielipiteet.

Suurin syy äitiyden siirtymiselle oli tutkimuksen mukaan se, etteivät naiset olleet löytäneet sopivaa puolisoa, jonka kanssa perustaa perhe. Äidit eivät kokeneet olevansa väärän ikäisiä äideiksi, vaan kokivat elämäntilanteensa olevan kaikin puolin sopiva perheen perustamiselle vasta nelikymppisenä. Tähän vaikuttivat muun muassa saavutettu työmarkkina-asema, hyvä taloudellinen tilanne, elämänkokemus sekä mahdollisuus omistautua perheelle kokonaisvaltaisesti. Näyttäisi myös siltä, että pidentynyt nuoruus vaikuttaa perheen perustamisen siirtymiseen.

AVAINSANAT: ÄITIYS, IKÄTUTKIMUS, PIDENTYNYT NUORUUS, PARISUHDE

SISÄLLYS

JOHDANTO 1

1. AIHE JA AINEISTO 4

1.1. Tutkimusongelma 4

1.2. Aineisto 7

2. YLI 35-VUOTIAAT ENSISYNNYTTÄJÄT – KEITÄ HE OVAT? 12

2.1. Äitien jakautuminen eri ryhmiin 13

2.2. Vapaaehtoinen lapsettomuus 15

2.2.1. Ei lasta tähän suhteeseen! 15

2.2.2. Elämäntapa 16

2.2.3. Ei perintönä kolmanteen polveen 17

2.2.3. Pidentynyt nuoruus 18

2.3. Deittailu 19

2.3.1. Puolison valinta pitkittyy 20

2.4. Urakeskeisyys 21

2.4.1. Pätkätyö 22

2.5. Parisuhde kriisissä 25

2.5.1. Riskitietoisuus ja valinnat 25

2.5.2. Mitä parisuhteelta odotetaan – vai odotetaanko siltä mitään? 27

3. ÄITIEN OMAT KOKEMUKSET 30

3.1. Odotusaika 30

3.1.1. Melkoinen yllätys 30

3.1.2. Ihanan kamala odotus 32

3.2. Synnytyksen jälkeen 34

3.2.1. Rupsahda rauhassa eli muutokset ruumiinkuvassa 35

3.2.2. Väsymys 36

3.2.3 Elämänmuutos **38**

3.3. Iän merkitys äitiydessä **43**

3.3.1. Iän eri merkitykset **43**

3.3.2. Ympäristön suhtautuminen ja viiteryhmät **44**

3.3.3. Paha ikä **47**

3.3.4. Hyvä ikä **48**

4. PÄÄTELMIÄ JA POHDINTAA **50**

LÄHTEET **55**

JOHDANTO

Äidiksi tulemiselle ei näytä olevan oikeaa aikaa eikä ikää. Ihanteena pidetään alle kolmikymppistä parisuhteessa elävää naista, joka on valmistunut ammattiin ja mukana työelämässä. Tutkielmaa tehdessäni yllätyinkin siitä, miten paljon ennakkoluuloja vanhemmat ensisynnyttäjät joutuvat kokemaan. Nelikymppisten ensisynnyttäjien oletetaan usein saaneen lapsettomuushoitoja, varsinkin jos kyseessä on ollut monikkoraskaus. Heitä pidetään usein myös liian vanhoina hoitamaan pientä lasta, ja he saavatkin alati vastailla kysymyksiin jaksamisesta. Usein myös päivitellään sitä, että lapsen ollessa murrosiässä äiti on jo lähempänä eläkeikää, aivan kuin yksi sukupolvi olisi hypätty yli.

Tutkin yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä ja sosiaalisia syitä, jotka johtivat ensimmäisen lapsen saamiseen vasta myöhemmällä iällä. Tutkimukseni aihe kypsyi hitaasti lopulliseen muotoonsa. Aluksi ajatteli tutkia kaikkia yli 35-vuotiaita synnyttäjiä. Päätin jättää pois aineistosta lapsettomuudesta kärsivät naiset ja jo aikaisemmin synnyttäneet äidit ja keskittyä vain naisiin, jotka ovat vapaaehtoisesti siirtäneet ensimmäisen lapsen saamista myöhemmälle iälle. Tällöin pystyin keskittymään selvemmin sosiaalisiin syihin, jotka johtavat lapsen hankinnan siirtymiseen. Otin ”alaikärajaksi” 35 vuotta, sillä se on terveydenhuollossa käytetty riskisynnyttäjien raja. Yli 35-vuotiaat ensisynnyttäjät joutuvat neuvoloissa erityisseurantaan, sillä on todettu että äidin korkea ikä esimerkiksi nostaa sikiön Down-syndrooman riskiä.

Tutkielmassani käytän lapsen saamisesta myös sanoja lapsen hankinta tai tekeminen. Ensin vierastin tapaa puhua lapsen hankinnasta, aivan kuin lapsi olisi jokin tavara joka ostetaan! Kuitenkin useissa haastatteluissa äidit itse puhuivat lapsen hankinnasta, joten katson sen olevan tässä tutkielmassa aivan käypä termi. Uskon että tapa puhua lasten hankinnasta saamisen sijaan on merkki siitä, että naiset ovat tietoisesti siirtäneet ensimmäistä raskauttaan myöhemmäksi. Näin ollen lapsi on, syystä tai toisesta, tehty vasta kun se on katsottu elämäntilanteeseen sopivaksi. Voidaan siis sanoa, että lapsi on hankittu tai tehty tietoisesti, vaikkakin tutkimusaineistosta löytyy myös yllätysraskauksia.

Aineistona tutkimuksessani käytin aikakauslehtien valmiita haastatteluja vuosilta 2000–2006. Mukana on niin sanottuja naistenlehtiä sekä perhelehtiä. Aluksi tarkoitukseni oli haastatella Internetin keskustelupalstojen kautta yli 35-vuotiaita ensisynnyttäjiä, mutta kyselyni eivät tuottaneet tulosta. Lisäksi huomasin keskustelupalstat melko sisäänpäin lämpiäviksi, sillä useimmilla palstoilla keskusteluja pyöritti tietty vakioporukka tai keskustelijat olivat perustaneet omia ”sisäpiirin” keskusteluketjuja. Samaan aikaan huomasin, että mediassa, ja ennen kaikkea naistenlehdissä, alettiin käsitellä aihetta entistä enemmän. Oli kuin julkkisten keskuudessa olisi levinnyt trendi saada vauva vasta nelikymppisenä. Ehkäpä tämä innosti toimittajia etsimään haastateltaviksi myös aivan tavallisia naisia. Olinkin iloisesti yllättynyt aineistoani kerätessä siitä, miten paljon erilaisia äitejä joukkoon mahtui! Loppujen lopuksi julkisuuden henkilöitä aineistossani on hyvin vähän. Tästä voisi päätellä myös, että mediassa on huomattu ihmisten kiinnostus arkipäivän aiheisiin ja pyritty tiettyyn elämänmakuisuuteen.

Anna Rotkirchin mukaan on hämmästyttävää, miten usein sosiologiassa on haluttu ennustaa perheen merkityksen häviävän. Vanhemmuuden lähtökohtainen arvo on ollut hyvin erilainen sosiologiassa ja vaikkapa psykologiassa. Sosiologia on perinteisesti nähnyt vanhemmuuden staattisena ja toisarvoisena tekijänä, ja sen sijaan se on painottanut esimerkiksi sukupolven tai luokan merkitystä ihmisen kehityksessä. (Rotkirch 2000, 188–199.) On totta, että sosiologiassa tutkitaan yhteiskunnan pysyviä instituutioita ja ilmiöitä, joihin perheen ei ehkä aikaisemmin katsottu kuuluvan. Nykyisin äitiys- ja perhetutkimus on kuitenkin vallannut sosiologiassa jalansijaa ja näin ollen uskonkin, että perhe on vihdoin tunnustettu pysyväksi ja arvokkaaksi osaksi yhteiskuntaa.

Tutkimuskysymykseni on siis kaksiosainen. Aluksi etsin vastausta kysymykseen, miksi äitiys siirtyy myöhemmälle iälle. Sen jälkeen kuvaan yli 35-vuotiaiden ensisynnyttäjien kokemuksia äitiydestä. En ole rajannut tarkkaa teoreettista viitekehystä, vaan käsittelen aiheeseeni liittyviä teorioita ja tutkimuksia edetessäni empiirisessä analyysissä. Oman haasteensa tutkimukselle asetta se, ettei aihetta ole tutkittu kovinkaan paljon aikaisemmin. Tutkielmani aluksi esittelen aineistoni, jonka yhteydessä paneudun Riitta Jallinojan tutkimuksia apuna käyttäen aikakauslehtien käyttöön sosiologisina tutkimusaineistoina. Samalla sivuan hieman Jallinojan teoriaa yksityisen muuttumisesta julkiseksi. Toisessa kappaleessa keskityn aineistosta löytämääni neljään teemaan, joilla selitän äitiyden siirtymistä myöhemmälle iälle. Kolmannessa kappaleessa päästän äidit ääneen. Kappaleessa tarkastelen, miten äidit itse ovat kokeneet ajan ennen

ja jälkeen raskauden. Koska tutkimukseni on osaltaan ikätutkimusta, pohdin myös kypsää äitiyttä erilaisten ikäkäsitysten valossa. Äitien omien kokemusten avulla pyrin murtamaan osaa ikään ja äitiyteen liittyvistä ennakkoluuloista. Kappaleessa esittelen useita aineistosta löytämiäni teemoja aina elämänmuutoksesta ympäristön suhtautumiseen. Viimeinen kappale on omistettu pohdinnalle. Siinä tiivistän tutkimukseni tulokset ja pohdin aiheita mahdollisille jatkotutkimuksille.

1. AIHE JA AINEISTO

1.1. Tutkimusongelma

Aiheenani ovat yli 35-vuotiaat ensisynnyttäjät ja sosiaaliset syyt jotka vaikuttavat siihen, että ensimmäinen lapsi hankitaan vasta kypsemmällä iällä. Olen rajannut aiheen ulkopuolelle naiset, joiden lapsen saanti on siirtynyt biologisista syistä ja keskityn vain sosiaalisista syistä johtuvaan kypsään äitiyteen. Valitsin ikärajaksi 35-vuotiaat ja vanhemmat ensisynnyttäjät, sillä tämän ikäisiä naisia pidetään riskisynnyttäjinä. Iäkkäällä äidillä on suurempi riski saada lapsi, jolla on Down-syndrooma tai jokin muu kromosomipoikkeama. Lisäksi he joutuvat äitiysneuvolassa usein tehostettuun tarkkailuun ja voivat osallistua laajempiin seulontoihin raskauden aikana. He voivat esimerkiksi osallistua istukka- ja lapsivesitutkimuksiin, jotka nuoremmille tehdään vain epäiltäessä poikkeamaa. Kromosomipoikkeamia esiintyy useimmiten 35 vuotta täyttäneiden äitien raskauksissa. Väestöliiton mukaan 38-vuotiaan äidin vastasyntyneellä kromosomipoikkeavuuden riski on 1 % luokkaa ja 45-vuotiaan noin 5 %. Kromosomipoikkeavuuksien lisääntyminen äidin iän karttuessa johtuu luultavasti äidin munasolujen ikääntymisestä. (www.vaestoliitto.fi)

Mielestäni oli järkevää rajata tutkittavien ikä 35-vuotiaasta ylöspäin myös siksi, että silloin naisilla on silloin keskimäärin kymmenen vuotta aikaa saada lapsi luonnollisin keinoin. Naisen hedelmällisin ikä on 20–25-vuotiaana ja alkaa sitten laskea. Naisen munasolut vanhenevat naisen iän mukana ja niiden hedelmöittyminen vaikeutuu munasolun laadun heikkenemisen vuoksi. Dramaattinen muutos hedelmällisyyteen tulee juuri 35-vuotiaana, jolloin on todettu tapahtuvan nopein vuoden sisällä tapahtuva hedelmällisyyden lasku (www.hedelmallisyys.fi.) Yleensä yli 45-vuotiaiden naisten on turvauduttava hedelmöityshoitoihin.

Riskiraskaus-termiä käytetään siis yleisesti yli 35-vuotiaasta synnyttäjän raskaudesta, vaikka loppujen lopuksi kaikista raskauksista onnettomasti päättyy vain pieni murto-osa. Odottavan äidin korkea ikä ei tarkoita automaattisesti, että kyseessä olisi riskiraskaus. Vaikka äiti osallis-

tuisikin kaikkiin tarjolla oleviin seulontoihin ja testeihin, ei täyttä varmuutta lapsen terveydestä voi saada ennen syntymää. Joissain raskauksissa naiselle tulee eteen tilanne, joissa hänelle tarjotaan raskauden keskeytystä lapsen vammaisuuteen vedoten. Sikiöllä on tiettyjä juridisia oikeuksia, sillä abortti voidaan Suomessa tehdä 12-viikon ikäiselle sikiölle ja tilanteesta riippuen vielä 24-viikkoisellekin sikiölle. Raskauden keskeytys on kuitenkin aina viimekädessä äidin itsensä päätettävissä. Marjatta Marin toteaa, että lapsi syntyy vanhempien ja lähiomaisten mielessä sosiaalisesti ja psykologisesti jo raskausaikana. Lapsella on siis sosiaalinen ja psykologien paikka valmiina sukulaissiteineen sekä juridisine oikeuksineen. Lisäksi lapsi on jo raskauden aikana yhteiskunnan institutionaalisessa valvonnassa.(Marin 2001, 18.) Naisen voi olla hyvinkin vaikea luopua lapsestaan, jota on kantanut kohdussaan viikkoja ja jonka liikkeet on oppinut tuntemaan. Aineistoni naisista moni oli joutunut painiskelemaan näiden vaikeiden kysymysten kanssa raskauden alussa odottaessaan seulontatestien tuloksia. Koko aineistosta löytyi kuitenkin vain yksi tapaus, jossa haastateltu oli päätynyt aborttiin toisen raskauden kohdalla lapsen kromosomihäiriön vuoksi.

Tutkimuksessani kartoitan myös naisten omia kokemuksia raskaudesta ja äitiydestä. He ovat joutuneet kohtaamaan paljon ennakkoluuloja ikäänsä liittyen. Lisäksi ikä tuo naisen elämään rajoituksia. Useat kypsät äidit voivat vain haaveilla toisesta lapsesta. Naisen hedelmällinen ikä ei ole yhtä rajoittamaton kuin miehellä. Mediassa uutisoitiin 79-vuotiaana isäksi tulleesta kuhmolaismiehestä. Naiselle lisääntyminen tuossa iässä olisi mahdottomuus jopa hedelmällisyyshoitojen avulla. Lisäksi raskaus ja synnytys aiheuttavat naisen keholle valtavan stressin. Äidin iäkkyys voi olla syynä raskausajan diabetekseen, raskausmyrkytykseen, kohdun ulkopuoliseen raskauteen tai sikiön kasvun hidastumiseen. Äidin ikä lisää myös keskenmenoriskiä. Synnytyksen on sanottu vastaavan rasitukseltaan maraton-juoksua. Myöhemmällä iällä keho vaatii enemmän aikaa palautuakseen synnytyksestä. Lisäksi osalla aineistoni naisista oli jo ennestään iän mukanaan tuomia vaivoja ja sairauksia. Joillekin naisista oli itsestäänselvyys, että ensimmäinen lapsi jää myös viimeiseksi, osaksi juuri vaikean raskauden ja lapsivuodeajan vuoksi. Osalla taas parisuhde ja perhe vaikuttivat siihen, että lapsi jäi ainokaiseksi. Ei kuitenkaan pidä luulla, että kaikki tutkimuksen naiset ovat yhden lapsen vanhempia. Kaksi naisista oli saanut kaksoset ja osa oli tehnyt toisen lapsen heti ensimmäisen perään. Tässäkin ikä luo esteitä. 35-vuotiaan ensisynnyttäjän on luonnollisesti helpompi perustaa vielä monilapsinen perhe kuin 42-vuotiaan ensisynnyttäjän. Osa äideistä haaveili vielä saavansa lapsia hedelmöityshoitojen avulla. Useissa tapauksissa naisen puolisolla oli lapsia aikaisemmasta suhteesta,

eli voidaan sanoa että isät olivat jo ”toisella kierroksella”. Useissa tapauksissa miehen lapset olivat jo aikuisia, mutta muutamalla oli myös kouluikäisiä lapsia. Tällöin uusperhe ja yhteishuoltajuus toivat omat haasteensa ja vaikuttivat myös perhekokoon.

Ikätutkimuksessa ihmisen ikä voidaan jakaa kronologisen iän mukaan ikävaiheeksi tai elämäntilanteen ja -tapahtuman mukaan elämänvaiheeksi. Tässä tutkimuksessa tulevat esille molemmat iät, mutta sosiologisesti mielenkiintoisempi on tutkittavan elämänvaihe. Elämänvaiheessa ihmisen kronologien ikä ei välttämättä ole varsinainen erottelija, vaan siinä keskitytään määrättyihin samanlaisiin, ihmiset toisiin samaa vaihetta eläviin yhdistäviin elämäntapahtumiin tai tilanteisiin. Kronologisella iällä on elämänvaiheessa kuitenkin se merkitys, että tietyt elämäntapahtumat ovat yhteiskunnassa kytköksissä tiettyihin ikiin, vaikkakin tämä kytkentä on nyky-yhteiskunnassa purkautumassa tietyillä osa-alueilla, kuten juuri perheen perustamisen osalta. (Marin 2001, 21.) Tutkimani naiset ovat rikkomassa tietyn ikävaiheen, äitiyden iän, kytköstä. He ovat siirtymässä äitiyden elämänvaiheeseen myöhemmässä kronologisessa iässä kuin aikaisemmat sukupolvet. Tämä on eräs syy, miksi heitä saatetaan pitää ”väärän ikäisinä”. Elämäntapahtumilla on kuusi erilaista ulottuvuutta: ajoitus, kesto, järjestys, ikäkohorttisidonnaisuus, kontekstuaalisuus sekä tapahtumistodennäköisyys. Elämäntapahtumilla on tietty ajoituksensa elämänkulussa, mikä taas aiheuttaa niin yksilöllisiä kuin yhteisöllisiäkin odotuksia tapahtuman ajankohdasta. Voidaan sanoa, että kullakin tapahtumalla on ”oikea aikansa”. Eräät tutkijat puhuvat elämän kellosta, ihmiseen sosiaalisesti ja kulttuurisesti iskostetusta elämänkulun aikataulusta.(Marin, 2001, 21) Tutkimuksessani naiset puhuvat usein oikeasta ajasta saada lapsi. Näissä puheissa ei kuitenkaan viitattu niinkään ikään vaan elämäntilanteeseen, jolloin kaikkien elämänalueiden katsotaan olevan tarpeeksi valmiita lapsen tulolle. Näin ollen naisten puheista kuului tietynlainen elämänkellon käyttö, he itse olivat sitä mieltä että ”aika oli kypsä”. Tämä näkyi myös aineistoni haastattelujen otsikoissa, kuten esimerkiksi: ”Oikeaan aikaan äidiksi”.

Koko tutkimuksen ”punaisena lankana” olen käyttänyt Riitta Jallinojan teoksia Moderni säädyllisyys (1997) ja Perheen aika (2000a). Jallinojan kirjoista sain idean kerätä tutkimusaineistoni lehtihaastatteluista. Häneltä on myös peräisin ”deittailija”-termi, jota käytän kuvaamaan naisia, jotka eivät halua sitoutua vielä pari–kolmekymppisinä.

1.2. Aineisto

Tutkimusaineistoni koostu neljän eri aikakauslehden vuosikerroista pääosin vuosilta 2000–2006. Valitsin lehdistä Kodin kuvalehden ja Kotivinkin edustamaan niin sanottuja naistenlehtiä ja Vauva-lehden sekä Kaksplussan edustamaan perhe- ja vauvalehtiä. Päätin aloittaa vuosikertojen läpikäymisen vuodesta 2000, sillä olen silloin aloittanut opiskeluni yliopistossa ja samalla myös kiinnostunut tutkimusaiheesta, ja ylipäänsä äitiystutkimuksesta. Lisäksi juuri vuosituhannen vaihteen jälkeen aloin huomata mediassa nelikymppisten ensisynnyttäjien trendin. Vuosi 2006 oli viimeisin täysi vuosikerta tutkimusajankohtana, joten päätin rajata aineistohakuni siihen. Näin siis kävin läpi kuusi vuosikertaa kustakin lehdestä, poikkeuksena kuitenkin Kotivinkki, josta ei Lappeenrannan maakuntakirjaston arkistoissa ollut säilössä kuin vuosikerrat 2004–2006.

Eskolan ja Suorannan (2000, 61- 62.) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenmukaisesta poiminnasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. Tällöin tutkimus perustuu suhteelliseen pieneen tapausmäärään. Heidän mukaansa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tai merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Aineiston tehtävä on toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijan tehtävä ei ole ainoastaan kertoa aineistosta, vaan pyrkiä rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. Itse koin että keräämäni aineisto oli valmis, kun se alkoi kylläänty eli samat teemat toistuivat eikä uusia enää löytynyt. Mielestäni aineistoni naiset edustavat hyvin nelikymppisiä ensisynnyttäjiä jo siinäkin suhteessa, että he kaikki kuuluvat samaan ikäkohorttiin ja elävät samaa elämänvaihetta eli lapsiperheaikaa. Lisäksi he poikkeavat ikänsä puolesta keskivertosynnyttäjistä. Vaikka aineistoni haastattelut ovatkin toimittajien tekemiä, rajasin lehtijutuista tutkittavikseni vain haastatteluja, jotka keskittyivät nimenomaan kypsään äitiyteen ja sen syihin. Aineistoon kelvatakseen haastateltavan piti ensimmäisen lapsensa saadessaan olla yli 35-vuotias, yläikärajaa ei ollut. Rajasin ulkopuolelle sellaiset haastattelut, joissa äitiys oli siirtynyt biologisista ja lääketieteellisistä syistä, esimerkiksi lapsettomuushoitojen vuoksi. Valitsin aineistoon ainoastaan suomalaisten äitien haastatteluja, sillä halusin välttää suurten kulttuurierojen vaikutuksen tutkimustuloksiin.

Taulukosta 1 ilmenevät lehtien vuosikerrat, aineistoon kelpuutettujen lehtien määrä ja haastattelujen lukumäärä. Erään ongelman aiheuttivat julkkis-haastattelut, sillä tuoretta äitiä saatet-

tiin haastatella useampaan lehteen samasta aiheesta. Tällaisia tapauksia oli kahden julkisuudessa esiintyvän naisen kohdalla, jolloin valitsin haastatteluista laajemmin aihettani käsittelevän aineistooni.

Taulukko 1: Kerätty tutkimusaineisto

LEHTI	VUOSIKERRAT	LEHDET	HAASTATTELUT
Kodin kuvalehti	2000–2006	3	6
Kotivinkki	2004–2006	2	3
Kaksplus	2000–2006	8	9
Vauva-lehti (ent. Vauva ja leikki-ikä)	2000–2006	7	7

Lisäksi aineistooni kuuluu yksi lehtijuttu Me Naiset-lehdestä sekä yksi kahden äidin haastattelu Kotiliedestä. Päätin ottaa nämä haastattelut aineistooni mukaan koska ne sopivat teemoiltaan tutkimukseeni sekä tukivat muodostunutta teoriaa. Olin ottanut nämä kaksi haastattelua talteen jo ennen kuin aloin systemaattisesti koota aineistoa valitsemistani lehdistä. Tutkimusaineistooni kuuluu siis 22 lehtijuttua, joissa haastateltuja naisia on yhteensä 28.

Usein naistenlehtiä pidetään ”hömppänä”, joilla ei voi olla mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Kuitenkin viime vuosina on ollut havaittavissa eräänlaista ”paluuta arkeen” myös lehtijuttujen kohdalla. Ennen naistenlehdissä kuvattiin suurelta osin julkisuudenhenkilöiden elämää ja luksusta. Naisten lehtien lukeminen koettiin ehkä enemmän haaveiluna ja pakona arjen ongelmista. Nykyisin lehtivalikoimat ovat kasvaneet runsaasti myös suomenkielisten lehtien osalta ja voidaan erotella niin sanotut juorulehdet sekä aikakauslehti-tyyppiset lehdet. Valitsemani lehdet Kodin kuvalehti sekä Kotivinkki edustavat mielestäni enemmänkin makasiinityylistä naistenlehtityyppiä. Niissä on keskitytty arjen kysymyksiin ja tavallisen ihmisen elämään, jolloin jutuissa näkyy tietty elämän makuisuus. Kodin kuvalehti ja Kotivinkki ovat molemmat ilmestyneet melko kauan ja niillä on molemmilla asiallisen ja luotetun lehden maine. Perhelehdistä Vauva-lehti sekä Kaksplus ovat Suomen suurimmat ja kauimmin ilmestyneet lehdet, joten valitsin ne jo näidenkin ansioiden perusteella. Niistä oli myös saatavilla laajimmat vuosikerrat.

Riitta Jallinoja on puolustanut naistenlehtien käyttöä tutkimusaineistona. Hänen mukaansa lehtihaastatteluilla on omat rasitteensa, jotka eivät kuitenkaan estä käyttämästä valmiita haastatteluja tutkimusaineistona. Toisaalta lehtihaastatteluilla on myös etunsa. Jalliojan mukaan

esimerkiksi teemahaastattelujen ja elämäkertojen ongelmana on se, että niissä elämää tarkastellaan yhdestä ajankohdasta käsin. Jotta elämäntilanteen vaikutus näkyisi teemahaastatteluissa ja elämäkerroissa on pidettävä huolta, että aineistoon tulee eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Lehtihaastatteluissa taas ihmisten tapaan kertoa elämäntapahtumastaan vaikuttaa ratkaisevasti se, missä elämäntilanteessa he ovat kertomishetkellä.(Jallinoja 1997, 11.) Omassa aineistossani tämä on ilmennyt siitä, että haastattelut on tehty melko pian lasten syntymän jälkeen tai lasten ollessa vielä pieniä, jolloin perhe-elämän aloittaminen on vielä haastateltavalla tuoreessa muistissa.

Eräänä aineiston rasitteena on siis jo mainitsemani ”hömppä”-leima. Naistenlehdistä poimittua aineistoa ei pidetä vakavasti otettavana vaikka aineistolla olisi miljoonayleisö. Jallinoja vertaa naistenlehtiin suhtautumista juoruun. Vaikka juoruilua paheksutaan, kaikki harrastavat sitä kuitenkin yksityisesti. Samalla tavoin naistenlehtien lukemista salaillaan ja väheksytään, vaikka ne olisivat yleisölleen kuinka merkityksellisiä. (Emt. 1997, 14.) Aineiston kritisoijat voivat myös vedota siihen, etteivät lehtiin haastatellut henkilöt kerro totuudenmukaisesti elämästään. Sama ongelma on mielestäni muillakin aineistoilla, eikä sitä pitäisi korostaa pelkästään naistenlehtien kohdalla. Aivan yhtä hyvin voidaan epäillä teemahaastatteluissa ihmisten valehtelevan ja kääntävän puheen omaksi edukseen. Vielä helpompaa ihmisten olisi valehdella kyselylomaketta täyttäessään, sillä haastatteluissa toimitaan kuitenkin kasvokkain toisen ihmisen kanssa. Itse taivun Jallinojan kanssa samalle kannalle siitä, ettei mikään kertomus elämästä voi olla realistinen vaan kertomuksessa on aina totta ja tarua (Emt. 1997, 15.).

Haastattelujen käyttöä tutkimuksessa helpottaa se, että ihmiset puhuvat entistä hanakammin yksityiselämästään julkisuudessa. Jallinojan mukaan esimerkiksi omasta aviosuhteesta kertovien haastatteluiden määrä alkoi kasvaa naistenlehdissä harppauksenomaisesti 1970-luvun vaihteessa eikä merkkejä suosion hiipumisesta ole vielä näkyvissä. Sama koskee myös iltapäivälehtiä ja yleisaikakauslehtiä. Yksityiselämä on vakiinnuttanut asemaansa mediajulkisuudessa niin, että voidaan puhua tuon tekstilajin kypsymisestä. Tämän yhtenä edellytyksenä oli todennäköisesti julkisuuden henkilöiden yksityiselämän suurten tapahtumien uutisoinnin vakiinnuttaminen mediassa. Jokainen mediajulkisuudessa elävä lajityyppi alkaa kuitenkin ennen pitkää kehittää itseään toisaalta kaupallisuuden ehdollistamana ja toisaalta oman erityislaatunsa pohjalta. On siis toisaalta pitäydyttävä aitoudessa ja totuudellisuudessa, sillä yksityiselämän henkilökohtaisista kokemuksista kertovat tarinat eivät voi etääntyä kovin kauas näistä vaati-

muksista. Toisaalta kaupallisuus panostaa suuriin yleisöihin ja sen vuoksi myös megatähtiin, koska ne takaavat massakulutuksen.(Jallinoja 2000b 172–185.)

Jallinojan mukaan monet tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että yksityisen ja julkisen elämänalueiden eriytyminen on moderni ilmiö. Ilmiön mieltäminen moderniksi perustuu näkemykseen, jonka mukaan modernisaatiossa on kysymys eriytymisestä. Yksityisen ja julkisen eriytymisessä on kysymys kodin tai perheen ja sen ulkopuolella olevan maailman käsittämisestä oleellisesti erilaiseksi ja erillisiksi. (Jallinoja 2000b, 173.) Yksityisen ja julkisen erottelussa on viime kädessä kysymys tietämisestä ja siitä, mitä kaikkea olemme tottuneet tietämään toisista ihmisistä ja halunneet kertoa itsestämme. Yksityiselämän määrityskysymys palautuu siten historian antamaan opetukseen, tässä tapauksessa noin 1800-luvun puolivälissä alkaneeseen ja1950-luvulle saakka jatkuneeseen tapaan erottaa yksityinen julkisesta ja tarkoittaa yksityisellä sitä, mikä pidetään omana tai lähipiirin tietona.(Emt. 2000b, 174.) Jallinojan mukaan näyttääkin siltä, että yksityiselämä on jakautunut kahteen osaan, toisaalta julkiseen ja toisaalta yksityiseen. Julkinen yksityiselämä näkyy mediassa yksityisen pysyessä yleisöltä salassa. Niin kauan kuin tätä piilottelua esiintyy, yksityiselämä säilyy tärkeänä sosiaalisena kategoriana.(Emt.2000b, 182.)

Tarkasteltaessa yksityiselämän henkilökohtaisia esittelyjä mediassa niiden silmiinpistävänä piirteenä on se, että vain pieni joukko ihmisiä voi kertoa yksityiselämästään siellä. Valtaosa ihmisistä joutuu siis tyytymään katsojan asemaan. Yksityisen ja julkisen rajan mureneminen on tuottanut uuden erottelun, joka on jakanut ihmiset ”julkkiksiksi” ja ”yleisöksi”.(Emt. 2000b, 177.) Omassa aineistossani esiintyvistä äideistä suurin osa on tavallisia eli yleisöön kuuluvia naisia ja vain osa kuuluu julkkiksiin. En usko, että haastattelu olisi tehnyt aineistoni naisista kenestäkään pysyvää julkkista tai ylipäätään muuttanut heidän statustaan yleisöstä julkkikseksi. Jallinoja on tehnyt tässä viitatut tutkimuksensa 1990-luvulla ja mielestäni naistenlehdissä on tapahtunut muutos, jossa kiinnostus suunnataan entistä enemmän tavallisten ihmisten arkeen. Arvelen, että internet on helpottanut tätä suuntautumista, sillä esimerkiksi eri perhe-lehtien kotisivuilla on jatkuvasti toimituksen ilmoituksia, joissa etsitään haastateltavia eri lehtijuttuihin.

Aineistossa esiintyvät muutamat julkisuuden henkilöt eivät mielestäni ole ongelma aineiston reliabiliteetille. Nykyisin julkisuudessa olevat henkilöt usein arvotetaan sen mukaan kokeeko

yleisö heidät turhiksi julkkiksiksi vai onko heillä jonkinlainen ”oikeus” olla julkisuudessa, esimerkiksi työnsä puolesta. Tässä aineistossa esiintyvät julkisuuden henkilöiden haastattelut eivät liity Jallinojan mainitsemiin megatähtiin, mutta eivät myöskään niin sanottuihin turhiin julkkiksiin. Toisaalta, eivät turhat julkkiksetkaan enää nykyaikana vaikuta pelkästään vaarattomilta! Keväällä 2008 tekstiviestiskandaali ulkoministeri Ilkka Kanervan sekä erään ”kohublondin” välillä johti Kanervan eroamiseen ministerinvirastaan. Tätä aineistoa kerätessäni en törmännyt turhien julkkisten haastatteluihin, ehkä äitiys ei ole niin mediaseksikäs aihe.

2. YLI 35-VUOTIAAT ENSISYNNYTTÄJÄT – KEITÄ HE OVAT?

Suomessa isäksi tullaan ensimmäisen kerran keskimäärin 30-vuotiaana ja äidiksi 28-vuotiaana. Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut noin kolmessa vuosikymmenessä 4,5 vuodella, sillä 1970-luvulla ensisynnyttäjät olivat keskimäärin 22,9-vuotiaita ja vuonna 2003 27,9-vuotiaita (Paajanen 2005, 8.) Suomalaiset ensisynnyttäjät ovat kuitenkin keskimäärin samanikäisiä kuin muutkin EU-alueen ensisynnyttäjät. EU-alueen nuorimmat ensisynnyttäjät löytyvät Itä-Euroopasta ja vanhimmat Länsi- Euroopasta. 35-vuotiaana kolme neljästä suomalaisnaisesta on perheellistynyt.

Tutkimuksen aluksi kartoitin naisten elämää ennen raskaaksi tuloa. Huomasin neljä pääasiallista syytä, miksi lasta ei tehty nuorempana. Näiden syiden mukaan rakensin nelikentän jossa elämäntilanteet jakautuvat sen mukaan elääkö nainen parisuhteessa vai ei, ja haluaako nainen lapsen vai ei. Nelikentän tarkoituksena on helpottaa lukijaa käsittämään muodostamani neljä tyyppiä. Esimerkiksi vapaaehtoisessa lapsettomuudessa nainen elää mahdollisesti perisuhteessa, mutta ei halua lapsia. Suhde kriisissä taas tarkoittaa sitä, että naisella ei ole perheen perustamista ajatellen sopivaa parisuhdetta, mutta hän haluaisi lapsia. Seuraavaksi esittelen aineistossa esiintyvien naisten jakautumista nelikentässä oleviin ryhmiin. Lisäksi esittelen näihin ryhmiin liittyviä erilaisia teorioita. Tässä kohtaa pitää muistaa, että nämä neljä ryhmää, tai tyyppiä, kuvaavat naisia ja heidän elämäntilanteitaan ennen heidän äidiksi tuloaan. Aiheeseen liittyvissä teorioissa on esitelty myös sellaisia, jotka eivät liity aineistossa esiintyviin tapauksiin, mutta voisivat olla mahdollisia. Näin olen tehnyt esimerkiksi esitellessäni vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyviä teorioita ja näkökulmia.

NELIKENTTÄ: Neljä syytä, miksi lapsen saaminen siirtyy myöhemmälle iälle

	Parisuhde on	Ei parisuhdetta
Ei halua lasta	**1. Vapaaehtoinen lapsettomuus**	**2. Deittailu**
Haluaa lapsen	**3. Urakeskeisyys**	**4. Suhde kriisissä**

2.1. Äitien jakautuminen eri ryhmiin

Joissain tapauksissa oli aivan selvää, mihin ryhmään haastateltu kuului, toisissa taas saattoi olla viittauksia jopa kolmeenkin eri ryhmään. Selvästi suurin ryhmä oli kuitenkin ”suhde kriisissä”- ryhmä. Usein jo haastattelun otsikko saattoi viitata tähän ryhmään, esimerkiksi eräässä otsikossa todettiin: ”Oikea mies antoi odottaa itseään”. Toisaalta, oli harhaanjohtavaa luokitella haastateltava pelkän otsikon perusteella, sillä usein tekstistä löytyi viittauksia esimerkiksi urakeskeisten ryhmään. Nainen saattoi myös luokitella itsenä vapaaehtoisesti lapsettomaksi, mutta myöhemmin haastattelussa myöntää tavanneensa lastensa isän vasta myöhäisellä iällä. Jaoin naiset kuitenkin eri tyyppeihin tiettyjen kriteereiden avulla.

Yksitoista haastattelujen äideistä kuului ryhmään joilla suhde oli kriisissä. Tähän ryhmään kuuluvat naiset totesivat, että olisivat halunneet tehdä lapsen jo aikaisemmassa suhteessa, mutta mies oli väärä. Sopivan puolison löydyttyä he olivatkin melko pian perustaneet perheen. Deittailijat erosivat tästä ryhmästä siinä, että vaikka heillä ei ollut sopivaa miestä, he eivät myöskään haikailleet perheen perustamisesta. Deittailijat olivat eläneet useamman vuoden sinkkuina tai vähemmän merkityksellisessä parisuhteessa. Parista deittailijasta oli tullut äiti

”vahingossa” väliaikaisen suhteen seurauksena. Aineistossani deittailijoita oli neljä. Eroa deittailijoiden ja ”suhde kriisissä”-ryhmän välillä ilmentävät hyvin seuraavat aineistolainaukset. Ensin deittailija:

”Kolmisen vuotta sitten N. N:llä, 38, oli satunnainen suhde avoliitossa elävään mieheen, jolla oli muitakin suhteita. Pitkään jatkunut itsellinen elämä sai lopun, kun N. huomasi olevansa raskaana.”

Kun taas suhteen ollessa kriisissä:

”Olin halunnut lasta jo pitkään, mutta en ollut löytänyt sopivaa kumppania.”

Tai:

”1990-luvulla, kun biologinen kello alkoi tikittää, ei silloinen perisuhteeni ollut asialle enää otollinen.”

Urakeskeisille naisille tyypillistä oli kymmenien vuosien uraputki, jonka aikana heillä ei ole ollut aikaa oikeastaan millekään muulle. Joukossa on useita yksityisyrittäjiä. Yhteistä naisille oli se, että he kokivat äitiyden miellyttävänä vaihteluna aikaisemmalle työkeskeisyydelle. Urakeskeiseen ryhmään kuuluvia naisia aineistossa oli kahdeksan. Seuraava lainaus kiteyttää melko monen urakeskeisen naisen tarinan:

”Mutta vauva ei ollut toiveeni, sillä opiskelin ja perustin 25-vuotiaana oman firman kaverini kanssa. Äitiysloma ei tuntunut reilulta yhtiökumppaniani kohtaan. Nyt tauko ei ole enää katastrofi.”

Vapaaehtoisesti lapsettomia aineistossa oli viisi. He olivat nuorempana päättäneet pysyä lapsettomina. Näiden päätösten taustalta löytyi kuitenkin jokaisessa tapauksessa pelko, että he eivät syystä tai toisesta saa lasta vaikka haluaisivatkin. Naiset olivat siis aivopesseet, kuten eräs naisista asian ilmaisi, itsenä uskomaan että vapaaehtoinen lapsettomuus oli heille oikea valinta.

2.2. Vapaaehtoinen lapsettomuus

Vapaaehtoinen lapsettomuus on vielä nykyaikanakin jonkinlainen tabu. Vaikka naisille on tarjolla lukemattomia ehkäisykeinoja ja lähes vapaa oikeus aborttiin, silti vallalla on uskomus jokaisen naisen sisäsyntyisestä halusta tulla äidiksi. Syitä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen on monia mutta yhdistävänä tekijänä on kuitenkin se, että nainen on itse valinnut lapsettomuuden perhe-elämän sijaan. Nainen voi elää parisuhteessa, mutta ei silti koe sopivansa äidiksi. Hän ei ehkä halua muuttaa elämäntapojaan lapsiperheelle sopivaksi. Taustalla voi olla myös naisen oma traumaattinen lapsuus. Osa vapaaehtoisen lapsettomuuden valinneista pysyy kannassaan loppu elämänsä. Osalle taas vapaaehtoinen lapsettomuus ei ole niinkään elämänkatsomuksellinen periaate, vaan he voivat luopua siitä tilanteen mukaan.

2.2.1. Ei lasta tähän suhteeseen!

Moni vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnut nainen elää parisuhteessa, vielä aivan onnellisessa sellaisessa. Miksi sitten he eivät halua tulla äideiksi? Eräässä haastattelussa vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnut nainen kertoo aloittaneensa pitkän yksinelon jälkeen parisuhteen miehen kanssa, jolla oli ennestään lapsi. Tällöin nainen sai seurata läheltä lapsiperheen arkea, ja varsinkin sen nurjia puolia. Tämä oli viimeinen niitti siihen päätökseen, ettei hän halua omaa lasta, koskaan. Usein onnellisesti parisuhteessa elävät lapsettomat pariskunnat vetoavat siihen, että heillä on aikaa toisilleen. Samassa artikkelissa toinen lapseton nainen oli aikaisemmin elänyt suhteessa, johon ei voinut hankkia lasta. Nyt hän oli yli nelikymppinen ja mielestään liian vanha äidiksi. Kuitenkin hän uuden miehensä kanssa koki kahden aikuisen perhe-elämän tyydyttävänä ja onnellisena. Haluankin erottaa tämän ryhmän naiset niistä naisista, joiden aikaisempi parisuhde oli kriisissä (nelikentän ryhmä 4). Epätyydyttävässä parisuhteessa elävät naiset saattoivat haaveilla pitkäänkin perheestä, mutta he eivät voineet perustaa perhettä silloisen elämäntilanteen vuoksi. Vapaaehtoisesti lapsettomat taas eivät halua muuta perhettä kuin korkeintaan puolisonsa. Osa heistä elää erittäin tyytyväistä elämää sinkkuina.

1980- ja 1990- lukujen ihmissuhteiden ihanne kiteytyi Anthony Giddensin (1992 Rotkirch 2000 mukaan) kuvauksessa puhtaasta suhteesta. Siinä tasavertaiset ja itsenäiset rakastavaiset

tai ystävät tapaavat toisiaan vain silloin, kun molemmat todella haluavat. Suhteen sisältöä tai kestoa eivät määrää taloudelliset puitteet tai sosiaaliset odotukset. Kuitenkin mikäli puhdas suhde johtaa lapsen syntymään, se on tuottanut vastakohtansa. Vanhemmuus on jo määritelmällisesti yksilöllistymisen toinen puoli. (Rotkirch 2000, 187.)

2.2.2. Elämäntapa

Lapsettomat naiset ovat usein tottuneet vapaaseen elämäntapaansa, he voivat tulla ja mennä mielensä mukaan. Toisaalta vapaaehtoisesti lapsettomiksi jääviltä naisilta kysytään usein, eivätkö he pidä lapsista. Eräs nainen kiteyttää hyvin vastauksen kysymykseen:

”Osa tapaamistani lapsista herättää välittömästi kauhun tunteen - tai helpotuksen siitä, ettei lapsi onneksi ole oma. Toiset aiheuttavat lämpimän läikähdyksen ja tuovat iloa jokaisella tapaamisella.”

On outoa, että vielä nykyaikanakin lapsetonta naista pidetään epäonnistujana tai luonnonoikkuna. Eeva Jokisen (1996) kirjassa Väsynyt äiti käsitellään äitiydestä kieltäytymistä. Jokinen käsittelee Sari Laukkarisen tutkimusta, jonka mukaan Suomessa on kaksi lähes vastakkaista äitiyden haluamisen kontekstia. 1900-luvun alkupuolella syntyneitä naisia oli koko hedelmällisen ajan vaivannut raskauden pelko, kun taas suuriin ikäluokkiin kuuluvilla naisilla ei tätä pelkoa ehkäisyvälineiden yleisyyden vuoksi ollut. Kumpikaan ryhmä ei kuitenkaan osannut perustella, miksi he tekivät lapsia. Vanhemmat naiset eivät kokeneet valinneensa äitiyttä, sillä ehkäisykeinojen puuttuessa lapsia tuli joka tapauksessa. Nuoremman sukupolven naiset tekivät lapsia suunnitelmallisesti, mutta heidän perustelunsa eivät olleet erityisen rationaalisia.(Jokinen 1996, 55–56.) Yleensä äitiyden valinneita ei painosteta analysoimaan syitä, miksi he ovat tehneet lapsia. Äitiydestä kieltäytyjät taas joutuvat usein selittelemään valintaansa. Usein hedelmällisessä iässä olevia naisia suorastaan painostetaan esimerkiksi suvun taholta lisääntymään!

Anna-Leena Härkösen (2001) kirja Heikosti positiivinen käsittelee raskautta ja äitiyttä tavanomaista negatiivisemmalla tavalla. Kirjan Härköstä voisi verrata Eeva Jokisen kuvaamiin äitiydestä kieltäytyjiin.

”En ole koskaan halunnut äidiksi. Minun ei koskaan pitänyt tehdä lasta.--- Heräsin säännöllisin väliajoin painajaisuneen, jossa olen unohtanut ottaa ehkäisypillerin. En voitu käsittää, miksi lapsettomat eivät päässeet yli kohtalostaan vaan yrittivät epätoivoisesti kymmenillä erilaisilla keinoilla tulla raskaaksi.” (Härkönen 2001,10.)

Hän alkaa kirjoittaa tv-käsikirjoitusta, jonka aiheena on lapsettomuus, ja kirjoitusprosessin aikana iskee vauvakuume. Härkönen pohtii lapsen tekemisen ja tekemättä jättämisen syitä, kommentoiden muun muassa lapsen tekemistä kannanottona siihen, pitääkö ihminen elämäänsä elämisen arvoisena. Hän jopa väittää joidenkin ihmisten synnyttävän uutta elämää vain päästäkseen eroon elämäninhostaan.

Härkönen pohtii omaa äitiyden haluaan ja päätyy siihen, että haluaa tehdä lapsen oman tyhjyytensä, ei avioliittonsa täyttämiseksi. Hän myös pohtii, olisiko lapsen tekeminen hänelle myös jonkinlaista ”egotrippailua” ja onko hän lapsen myötä tekemässä elämänsä suurinta virhettä.(Emt. 2001, 16.). Moni vapaaehtoisesti lapseton nainen puolustaa valintaansa sillä, etteivät he halua tehdä lasta ”pahaan maailmaan”, jossa on kaiken lisäksi ei-toivottuja lapsia aivan liikaa. Toiset taas eivät halua luopua saavutetusta elämäntyylistään.

2.2.3. Ei perintönä kolmanteen polveen

Merja Hurri (1991) kertoo omaelämänkerrallisessa artikkelissaan omasta äitisuhteestaan ja sysitä, jotka hänen kohdallaan johtivat vapaaehtoiseen lapsettomuuteen.

En tunne tarvetta biologisesti monistaa itseäni. Jos minusta jotain jää jälkeen, työni ja kirjoitukseni riittävät. Koskaan en hankkisi lasta vain oman elämäni tyhjyyttä täyttämään. Ja kaikesta huolimatta olisin ehkä valinnut toisin, jos en kuuluisi ketjuun. Noidankehään, jonka kautta äitien katkeruus ikuisesti myrkyttää tyttärien elämän. Tyttärien, jotka loputtomiin toistavat äitien virheet, joita vannoivat välttävänsä (Hurri 1991, 186.)

Taustalla vaikutti kirjoittajan äidin vuosikymmeninä vaikuttanut alkoholismi, joka lopulta johti äidin kuolemaan. Hurri uskoo äidin alkoholismin juontavan juurensa ahdistuksesta ja katkeruudesta omaa elettyä, tai elämättä jäänyttä, elämää kohtaan. Hän uskoo, että juuri äitiys synnytti alkoholisti-äidissä vihaa. Kirjoittaja ei itse halua siirtää lapsuuden kokemuksista syntynyttä katkeruuttaan omiin lapsiinsa, vaan päättää katkaista ketjun omalta kohdaltaan valitsemalla lapsettomuuden.

Jotkut tutkimusaineistoni naisista ovat kokeneet karun lapsuuden, jolloin he ovat joutuneet ”pikku-aikuisen” rooliin jo hyvin nuorina. Esimerkiksi juuri alkoholistivanhempien takia he ovat oppineet kantamaan vastuuta omasta elämästään jo lapsina. Tämä ei kuitenkaan haastattelujen naisissa ole herättänyt kammoa perheen perustamista vastaan. Päinvastoin, he haluavat tarjota lapsilleen turvallisen lapsuuden. Ei siis ole itsestään selvää, että vaikea lapsuus johtaisi suoraan äitiydestä kieltäytymisen.

2.2.3. Pidentynyt nuoruus

Pidentynyt nuoruus vaikuttaa oikeastaan kaikissa neljässä ryhmässä, mutta esittelen sen tässä lyhyesti. Kaisa Ketokiven mukaan nuoruuden pidentyminen tarkoittaa paitsi aikuisuuden siirtymistä myöhemmäksi myös aikuistumisen prosessin pitkittymistä: nuoruudelle ominaisella tavalla elämänalueiden vakiintumattomuus jatkuu pitkälle täysi-ikäisyyteen, usein kolmenkymmenen ikävuoden tietämille saakka. (Ketokivi 2005, 110.) Ketokivi on haastatellut nuoria aikuisia, jotka määrittelivät aikuisuuden kriteereitä. Tärkeimmäksi kriteeriksi nousi valmius kantaa vastuuta. Tämä vastuu tarkoittaa kykyä asettaa etusijalle jokin muu kuin oma lyhyen tähtäimen halu, ja vastuun alueita on monia, kuten esimerkiksi juuri perhe. Pidentyneessä nuoruudessa otettaan vastuuta esimerkiksi opiskelusta, mutta sitä ei mielletä painoarvoltaan yhtä suureksi kuin aikuisten vastuu. Aikuisten vastuuta pidetään kokonaisvaltaisena sekä moniin asioihin liittyvänä. Nuoret haluavat itsenäistymisen kautta löytää itsensä ja samalla kokeilla eri elämäntapoja ja seurustelusuhteita. Tällainen itsensä etsiminen on helpompaa, kun ei ole perhettä painolastina. (Emt. 2005, 112.)

Pidentynyt nuoruus on pelkkä elämänvaihe, joka loppuu joskus. Ketokiven mainitsema kolmenkymmenen ikävuoden rajapyykki taitaa olla myös yleisesti sosiaalisesti hyväksytty. Kolmekymppisten odotetaan jo asettuvan aloilleen ja perustavan perheen. Kun deittalijoiden kohdalla parikymppisinä parisuhteeseen sitoutuneita saatetaan jopa säälitellä, yli kolmekymppisiä pidetään kypsymättöminä, ja jopa säälittävinä, jos he eivät ole pystyneet löytämään vakituista kumppania.

Minna Kelhän (2005) mukaan perheen perustaminen ei ole aikuisuuden kriteeri, ainakaan nelikymppisillä. Kelhä haastatteli kahtatoista 37- 42-vuotiasta ensisynnyttäjää ja tutki heidän käsityksiään iästä, aikuisuudesta ja äitiydestä. Kelhän tutkimat nelikymppiset naiset eivät puhu äitiyden mukanaan tuomasta aikuisuudesta, vaan he käyttivät määreinä elämänkokemuksia.(Kelhä 2005 196- 200.) Tietenkin on eroa siinä, puhuuko aikuistumisesta parikymppinen opiskelija vai nelikymppinen äiti, mutta mielestäni juuri näiden kahden tutkimuksen avulla on helppo käsittä iän mukanaan tuomia muutoksia elämänkatsomuksessa. Mia Ylitalon (2007, 15–16.) mukaan lapseton kolmikymppinen elää vielä jatkoajalla nuoruuttaan ja identifioi itsensä mieluummin nuoriin aikuisiin kuin keski-ikäisiin. Kolmikymppinen voi ajatella, että hänen vanhempiensa sukupolvi näytti ja käyttäytyi samassa iässä kuin viisikymppiset. Heillä oli asuntolainaa ja kouluikäisiä lapsia kun taas kolmikymppisellä itsellään perheen perustaminen on vasta suunnitteluvaiheessa. Ylitalon mukaan aikuistumisen kehitystehtävinä voidaan pitää sellaisten sosiaalisten ryhmien löytymistä, joihin yksilö tuntee kuuluvansa, yksilön itsetuntemuksen ja persoonallisuuden tiedostamisen kehittymistä, luovuuden löytämistä itsestään sekä ansiotyön aloittamista. Vakiintuminen ja perheellistyminen tulevat vasta myöhemmin näiden jälkeen eikä perheen perustamisella tuntuisi olevan kiire.

2.3. Deittailu

Deittailija on Riitta Jallinojan käyttämä termi nuorista ”city-naisista”, jotka vakituisen parisuhteen sijaan käyvän ”deiteillä”. Tämä tarkoittaa sitä, että he tapailevat eri ihmisiä ja voivat olla heidän kanssaan jopa seksisuhteessa, mutta eivät sitoudu parisuhteeseen. Suhteet ovat deittailijoille peliä, jolla he saavat jännitystä arkeen. Deittailijat ovat yleensä parikymppisiä ja heillä ei ole aikomustakaan vakiintua ennen kuin täyttävät 30 vuotta. He saattavat jopa surkutella ”liian aikaisin” vakiintuneita ystäviään, joilla jää nuoruudesta elämättä monta vuotta va-

kituisen parisuhteen takia. Jallinojan (2000a, 65.) mukaan 1950-luvulla nuori nainen toivoi tosissaan, että kohdalle sattunut poika olisi se oikea, kun taas 1990-luvun lopun nuori nainen karttelee tätä yhtä tosissaan. Eräs nainen kertoo:

” - Nuorempana valitsin seurustelukumppanitkin luultavasti alitajuisesti sen mukaan, että perhe ei kuulunut suunnitelmiini”

2.3.1. Puolison valinta pitkittyy

Rakkautta voidaan pitää nykyaikaisen parisuhteen perustana ja sitä ylläpitävänä voimana. Riitta Jallinojan (2000a, 38–69.) mukaan suhteen syntyvaiheessa rakkaus on väkevämpää ja siksi rakastuminen tarjoaa mallin tavallemme käsittä rakkaus. Nykyisin rakastumisen tunne koetaan suhteen onnistumisen mittariksi. Seksuaalisen vapautumisen myötä parisuhteessa korostetaan ruumiillisuutta sekä ruumiillista läheisyyttä. Jos tämä läheisyys vähenee parisuhteessa ajan myötä, se koetaan ongelmaksi. Suhteen alussa voimakkaan rakastumisen tunteen pelätään lakastuvan. Kun rakastumisen tunne alkaa hiipua, tulevat taas esiin rakastetun huonotkin puolet eikä häntä enää nähdä yhtä täydellisenä. Tämän vuoksi Jallinojan mielestä on tärkeää puolisoiden yhteensopivuus. Yhteensopivuuden suosiminen näkyy muun muassa siinä, että puoliso valitaan yleensä samasta yhteiskuntaluokasta.

Suvun merkityksen väheneminen ja ydinperheen aseman vahvistuminen ovat lisänneet parisuhteen merkitystä. Seurustelun vapautuminen 1900-luvulla tarkoitti yhteisön kontrollin vähenemistä ja nuorten itsenäisyyden lisääntymistä; tapahtui yksilöityminen. Nuoret saivat itse päättää seurustelustaan ja parisuhteessa alettiin korostaa henkilökohtaista onnea ja ennen kaikkea rakkautta. Avioliittoa edeltääkin nykyaikana pidempiaikainen parisuhde jonka perustana on rakkaus. Ihanteellisimmillaan parin muodostus alkaakin rakastumisella, joka johtaa vakituiseen seurusteluun ja parin yhteen muuttoon perheen perustamista varten (Jallinoja 1985, 35–44.) Avoliitto on yleistynyt 1960-luvulta lähtien ja nykyisin se on lähinnä avioliittoa edeltävä koeliitto, sillä valtaosa avoliitoista päättyy avioliittoon.

Avioliiton katsotaan nykyisin tekevän yhden parisuhteen julkiseksi, jolloin se halutaan nostaa merkitsevyydessään aiempien suhteiden yläpuolelle. Julkiseksi tekeminen tapahtuu nykyaika-

na häissä. Avoliiton yleisyyden vuoksi häillä ei enää useinkaan ole elämäntavallista muutosta. Niillä on kuitenkin syvempi, symbolinen merkitys. Koska avioliiton muut merkitykset, kuten lupa yhteiseloon, ovat hävinneet, sen symbolinen arvo vahvistuu. (Jallinoja 1997, 126–129) .

Joskus vaikuttaa siltä, että nykyaikana ihmisiä jopa kannustetaan ”kokeilemaan” erilaisia suhteita. Kuten deittailijat, monet tähän ryhmään kuulumattomatkin saattavat sääliä mielestään liian aikaisin aloilleen asettuvia nuoria. Pariskuntien selän takana saatetaan surkutella sitä, että koko nuoruus jää elämättä. Olen itse huomannut, että on todella harvinaista että niin sanottu ensirakkaus kestää. Jotkut nuoret saattavat seurustella vuosikausia ja silti päätyä eroon. Monesti tämän jälkeen heillä alkaa eräänlainen deittailukausi, jolloin he tietoisesti välttävät vakavia suhteita. Eräs kuusikymppinen tuttavani sanoi, ettei ennen ollut niin paljon varaa nirsoilla puolisonvalinnassa vaan otettiin se joka saatiin. Toisaalta olihan ennen voimassa jopa niin sanottu vanhanpiian vero, jonka mukaan silloiset sinkut joutuivat maksamaan korkeampaa veroa kuin avioparit. Vanhanpiian vero oli voimassa 1930-luvulta aina vuoteen 1975 ja se koski kaikkia yli 24-vuotiaita naimattomia ja lapsettomia kansalaisia. Nykyisin taas saatetaan etsiä pitkään sopivaa puolisoa ja tätä pidetään aivan normaalina, sillä miksi tyytyä keskinkertaiseen kun nykyaikaisessa suoritusyhteiskunnassa pyritään muillakin elämänalueilla aina parhaaseen?! Puheet vanhoistapiioista ja -pojista ovat melko harvinaisia, sillä nykyisin käytetään yleensä trendikkäämmältä ja houkuttelevammalta kuulostavaa sinkku- termiä. Deittailijoiden elämäntavassa näkyy selvästi pidentyneeseen nuoruuteen kuuluva itsensä etsiminen. He keskittyvät muihin elämän osa-alueisiin, mutta seurustelu ja parisuhde pidetään pinnallisena pelinä. Tällöin heidän ei tarvitse olla vastuussa muista kuin itsestään.

2.4. Urakeskeisyys

Nykyaikana korkeakoulututkinnon suorittaneista 62 prosenttia on naisia. Korkeakoulutuksen myötä myös opiskeluajat ovat pidentyneet. Monet opiskelijat käyvät opiskeluaikana myös töissä, mikä sekin pidentää opiskeluaikaa. Moni vastavalmistunut haluaakin luoda uraansa eikä jäädä koulunpenkiltä kotiäidiksi. Perhepolitiikka ei tunnu kannustavan nuoria perheen perustamiseen. Kiristynyt opiskelutahti ja työelämän epävarmuus sekä ansiosidonnainen äitiyspäiväraha ja hyvin matala perusäitiyspäiväraha ovat syitä, jotka heikentävät monen pari-

kymppisen perheenperustamishaluja. Taloudellisesta näkökulmasta katsoen työttömät ovat paremmassa asemassa kuin kotiäidit. (Paajanen 2005, 11.)

2.4.1. Pätkätyö

Suomessa naisten palkkatyö on ollut osa yhteiskuntaa vuosikymmenten ajan. Raija Julkunen (1994) kutsuu tätä palkkatyösopimukseksi, johon kuuluvat naisten taloudellinen itsenäisyys ja toimiminen miesten kanssa samoilla julkisilla elämänalueilla mutta myös kaksoistyö eli vastuu kotitöistä ansiotyön ohella. Naisten palkkatyötä ovat edesauttaneet hyvinvointivaltion palvelut ja tulonsiirrot, ansiosidonnainen päiväraha äitiys- ja vanhempainlomalaisille sekä julkinen lasten päivähoito. Julkisella päivähoidolla on pyritty auttamaan naisten ansiotyön ja perhe-elämän yhteensovittamista, jonka lisäksi naisilla on myös mahdollisuus hoitaa itse pieniä lapsia kotona kotihoidon tuen turvin.
(Julkunen 1994 Lammi-Taskulan 2004, 202 mukaan.)

Naisten ansiotyötä on pidetty eräänä syynä, miksi avioliittoluvut ovat laskeneet. Työssäkäyvä nainen pystyy ansaitsemaan taloudellisen itsenäisyyden, eikä ole enää riippuvainen miehestä. Toisaalta, jos pariskunnan molemmat osapuolet ovat ansiotyössä, se lisää molempien osapuolien taloudellista hyvinvointia. Naimisissa olevien naisten ansiotyön myötä on muodostunut kahden uran pariskuntia ja äitien ansiotyön myötä kahden uran perheitä. (Waite 2001, 9269.)

Johanna Lammi- Taskula on tutkinut pienten lasten äitien asemaa työmarkkinoilla ja onkin tullut tulokseen, että äitien työmarkkinoilla näkyy ”kahden kerroksen” malli. Tämä tarkoittaa sitä, että osalla äideistä ura etenee melko vakaana perhevapaista huolimatta, kun taas osalla suhde työmarkkinoihin on katkonainen ja epävarma pätkätyön, pitkien perhevapaiden ja työttömyyden vuorotellessa. Lammi- Taskulan mukaan lasta edeltänyt työmarkkina-asema on yhteydessä sekä äidin ikään että hänen ammatilliseen koulutukseensa: nuoremmilla ja vähemmän koulutetuilla on muita harvemmin ollut työtä. Tutkimukseen vastanneista yli kolmekymppisistä akateemisen loppututkinnon suorittaneista naisista lähes 80 prosentilla oli työpaikka ennen lapsen syntymää, kun taas esimerkiksi pelkän peruskoulun suorittaneilla ja alle 30-vuotiaille äideillä vain 40 prosentilla oli sama tilanne. Ne, joilla ei ollut työpaikkaa, johon palata, jäivät pidemmäksi ajaksi hoitamaan lasta kotihoidon tuen turvin. Akateemisista kol-

mekymppisistä alle kolmasosa jäi pitemmäksi aikaa kotiin lapsen kanssa, vaikka akateemisen loppututkinnon suorittaneidenkin keskuudessa määräaikaiset työsuhteet olivat yleisiä. Tutkimuksen mukaan vakinainen työpaikka oli yleisempi alemmilla toimihenkilöillä ja esimiesasemassa olevilla kuin esimerkiksi työntekijäasemassa tai asiantuntijatehtävissä olevilla äideillä. Huomattavaa kuitenkin on, että tutkimukseen osallistuneista nelikymppisistä 81 prosentilla oli vakituinen, kokopäiväinen työ. (Lammi- Taskula 2004, 202- 204)

Pitkät hoitovapaat näyttäisivät siis olevan toisille mahdollisuus ja toisille taas pakko. Korkeasti koulutetuille ja helpommin työllistyville äideille nämä perhepoliittiset järjestelmät antavat lisää liikkumavaraa, sillä he voivat jäädä kokonaan tai osittaiselle hoitovapaalle työhön palaamisen sijasta. Usein ne äidit, joilla työsuhde on voimassa tai uusi työpaikka tiedossa, valitsevat töihin paluun kotiin jäämisen sijaan. Toisille äideille kotihoidontuki toimii työttömyyden vaihtoehtona. Tämä ei kuitenkaan poista työttömyyden riskiä, sillä pitkän kotonaolon jälkeen on vähäisellä koulutuksella vaikea löytää ainakaan vakituista kokopäivätyötä. (Lammi-Taskula 2004, 205.)

Naisten palkkatyötä pidetään siis jokseenkin normina suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta samalla äitiys näyttäisi olevan riski työllistymiselle. Naisia voidaan jopa pitää rasitteena työmarkkinoilla, sillä heihin liittyy aina potentiaalinen äitiys. Vaikka Suomessa naiset ovatkin keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin miehet, on työelämässä eteneminen heille vaikeampaa. Usein oletetaan, että kaikki vanhemman velvoitteet ja poissaolot jäävät äidin vastuulle.

Anita Haatajan (Kaksplus10/2006, 25.) mukaan tyypillisimmässä synnytysiässä olevien naisten asema työmarkkinoilla alkoi heiketä 1990-luvun laman myötä. Vakituisen työpaikan saaminen on vaikeaa erityisesti 25–34-vuotiailla naisilla. Heille tarjotaan yleensä määräaikaista työsuhdetta. Myös Haatajan mukaan naisista on tullut keskenään epätasa-arvoisia suhteessa perhevapaisiin. Tätä epätasa-arvoa aiheuttavat pätkätyöt, puolison pienet tulot tai tulojen puuttuminen sekä yksinhuoltajuus.

Suomalaista perhepolitiikkaa ja etenkin kotihoidontukea on kritisoitu myös siitä, että se johtaa liian monen naisen jäämiseen pois työmarkkinoilta liian pitkäksi aikaa. Esimerkiksi OECD on tätä mieltä julkaisussaan Babies and Bosses (2005). Toisaalta, kotihoidontuki ei ole kilpailu-

kykyinen edes alhaisen palkan kanssa. Useimmille kotihoidontuella eläville perheille se on välttämätön pakko, kuten jo aiemmin totesin. Vaihtoehtona kotiin jäämiselle on tarjottu osittaista vanhempainrahaa, jonka turvin äidin ja isän on mahdollista käydä osa-aikatyössä. Vuonna 2005 tätä etuutta käytti kuitenkin vain 50 perhettä. Haatajan mukaan vanhempainvapaan pituutta kannattaisi jatkaa isien oikeuksia kasvattamalla. Kaikissa Pohjoismaissa isyysloma on suosittua, mutta Suomi näyttäisi olevan hännänhuippu jaettaessa hoitovastuuta vanhempien kesken.

Pätkätyöt ja määräaikaiset työsopimukset näyttäisivät olevan erityisesti Suomen ongelma. OECD:n tutkimuksen mukaan Suomi on kärkimaita solmittaessa määräaikaisia työsopimuksia ja erityisesti tämä koskee alle 35-vuotiaita naisia. Syitä määräaikaisten sopimusten suosioon ovat 1990-luvun laman myötä tiukentuneet työsuojelulait sekä kasvaneet kustannukset. Myös monet kunnat palkkaavat opetus- ja lastenhoitoalalle määräaikaisia työntekijöitä lukukausien ajaksi.(OECD 2005 64–69.) Pätkätyöt vaikuttavat perheenperustamisintoon negatiivisesti. Hyvin koulutetut naiset hankkivat lapsia myöhemmin ja vähemmän kuin haluaisivat. Aineistoni naisista kaikki olivat olleet kiinteästi mukana työelämässä ennen raskaaksi tuloa. Useimmilla oli parinkymmenen vuoden työputki takana ennen äitiyslomaa. Yhteistä heille kaikille oli se, että he olivat suhteellisen korkeasti koulutettuja, eli sopivat juuri edellä esitettyyn malliin. Mielenkiintoista kuitenkin on se, että vaikka naiset olivatkin jo yli kriittisen perheenperustamisiän, he saattoivat silti olla pätkätyöläisiä. Toisaalta haastattelujen naisten kohdalla joudutaan puhumaan akateemisista pätkätyöläisistä, sillä esimerkiksi eräs äiti palasi äitiyslomalta määräaikaiseen professuuriin. Toisaalta eräs aineistoni naisista oli jäämässä äitiyslomalta suoraan eläkkeelle! Eräs yhdistävä tekijä useimmista teksteistä kuitenkin löytyi: lapsen kanssa haluttiin olla kotona ja siitä ajasta nautittiin. Monessa haastattelussa äidit totesivat, ettei töihin ole vielä kiire. Tämä taas mielestäni viittaa siihen, että vauva ja äitiys ovat viimein syrjäyttäneet työn. Kaiketi nelikymppisen voi olettaa tutustuneen työelämään ja luoneen intensiivisesti uraa. Vakituinen työpaikka tarkoittaa yleensä myös vakaata taloudellista tilannetta. Pätkätyöläiselle perheen perustaminen voi olla myös riski työn jatkumiselle tulevaisuudessa. Vaikka määräaikaisia työsuhteita pyritään säätelemään ja muuttamaan vakituisiksi lainsäädännön avulla, usein pätkätyöläinen on samassa ”talossa” töissä useita perättäisiä työjaksoja. Esimerkiksi hoitoalan työntekijä saattaa olla vuosia töissä samassa vanhainkodissa, mutta eri osastoilla eri määräaikaisten työsopimusten aikana. Lisäksi useat pätkätyöläiset tekevät esimerkiksi vuorotteluvapaiden tai äitiyslomien sijaisuuksia peräkkäin samalle työnantajalle.

Tällöin äitiysloma voisi katkaista vakaan ”pätkätyöputken”. Työn loppumisen pelko on siis varsinkin nuorille naisille eräs syy, etteivät he edes haaveile perheestä parikymppisenä. Moni ajattelee 25-vuotiaana, että perheelle on aikaa myöhemmin. Niin myös monet aineiston naisista ovat ajatelleet. Työ ja ura ovat olleet heille eräs osa elämää ja nyt, kun haluttu asema työelämässä on tavoitettu, alkaa perheen aika.

” Jos joku entisistä työkavereistani näkisi minut nyt, hän ei uskoisi tätä todeksi. Olin niin työorientoitunut, etten ennättänyt käydä kotona kuin kääntymässä. Vauhtia riitti, enkä ennättänyt haaveillakaan perhe-elämästä.”

Siirtyminen työelämästä perhe-elämään on monelle suuri ja vaativa muutos. Eräs naisista oli pitkään ajatellut, että jos hän ei koskaan saisikaan perhettä, olisi hänellä ainakin mielenkiintoinen työ.

2.5. Parisuhde kriisissä

Monissa tapauksissa haastattelujen naiset kokivat aikaisemmat suhteensa sellaisiksi, joihin lapsi ei vain jostain syystä sopinut. Useat naisista viittaavatkin ”oikeaan” mieheen, jonka tapaamisen jälkeen suhde eteni nopeasti perheen perustamisen tasolle. Eräänä syynä tässäkin tapauksessa voisi olla individualismin merkityksen kasvu yhteiskunnassa. Riskien ottamisesta on tullut osa ihmisten elämää ja se tiedostetaan. Ihminen kuitenkin luonnostaan pyrkii tasapainoon ja riskittömyyteen, mutta post-modernissa maailmassa tämä on mahdotonta.

2.5.1. Riskitietoisuus ja valinnat

Monet sosiologit lähestyvät elämänkulkua ja perhettä ihmisten valintojen ja elämäntarinoiden monimutkaistumisen näkökulmasta. Beck on muotoillut individualisaation elämäntapojen uudelleen puitteistamiseksi siten, että ”yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan, parsimaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa”(Beck 1995 Ketokivi 2005, 103 mukaan.) Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa lapsia hankitaan entistä vähemmän ja myöhemmin, koska perhe-elämä suhteutuu yksilöllistymisen myötä kasvaneisiin elämänmuutoksiin ja ris-

keihin, haluihin ja yksilöön kohdistuviin vaatimuksiin. Yksilöityneessä yhteiskunnassa ihmisen omista valinnoista seuraa individualistisen logiikan mukaan henkilökohtainen vastuu. Epäonnistumisen mahdollisuus on olemassa jokaisen valinnan kohdalla, siitä huolimatta, onko alun perin valinnan mahdollisuutta edes ollut. Riskien välttäminen ja arviointi nousevatkin tärkeäksi osaksi ihmisen elämää. (Ketokivi 2005, 104.)

Aikaisemmin esittelemäni pidentynyt nuoruus liittyy vahvasti myös riskeihin ja niiden hallintapyrkimyksiin. Ketokiven mukaan nuoret aikuiset pyrkivät ratkaisemaan aikuistumiseen liittyviä ristiriitoja esimerkiksi toimimalla riskitietoisesti, suuntautumalla toisiin ja kuuntelemalla omia tunteita. Perhettä perustettaessa painopisteen pitäisi siirtyä omista haluista ja tarpeista toisten tarpeisiin. Riskitietoisuuden avulla perheen perustamiseen liittyvät uhat pyritään ottamaan haltuun. Tämä tarkoittaa sitä, että oma tilanne ja olosuhteet pyritään valmistamaan sellaisiksi, että epäonnistumisen riski on minimaalinen. Riskien pitkällinen arvioiminen ja niihin varautuminen eivät kuitenkaan poista näiden uhkien olemassaoloa. Tällöin suuntaudutaan toisiin ja seurataan vertaisten elämää. Näin saadaan tukea, josta Ketokivi käyttää nimitystä vertaisyhteisöllisyys. Kun toisten esimerkki osoittaa, ettei perheen perustamisesta seuraa katastrofia, toisiin suuntautuminen vahvistaa myös uskoa omasta pärjäämisestä. Tilanteessa, jossa valtaosa vertaisista on perustanut perheen, saattaa yksin perheettömäksi jäänyt kokea itsensä ahdistuneeksi. Tällöin paineet omaan vakiintumiseen kasvavat paitsi institutionalisoituneen mallin myös vertaisten tuottamien signaalien vaikutuksesta (Emt. 119- 123.)

Vaikka Ketokiven tutkimuksessa käsitelläänkin alle kolmekymppisten aikuistumista, siinä on mielestäni paljon asioita, jotka sopivat myös vanhempien ikäryhmien elämäntilanteeseen sekä ennen kaikkea riskienhallintaan. Moni lapseton nelikymppinen saattaa jopa kokea ahdistusta elämäntilanteestaan. Kun ympärillä ystävät saavat lapsia, he saattavat kokea juuttuvansa elämänkulussa paikoilleen. Toisaalta, nelikymppiset ensisynnyttäjät voivat kokea ahdistusta vertaistuen puuttumisesta eläessään itse pikkulapsi-aikaa samalla kun muiden samanikäisten lapset ovat jo aikuistumassa.

Yksilön itsensä lisäksi myös ulkoisilla tekijöillä ja ympäristöllä on suuri vaikutus valintoja tehtäessä. Perhettä perustettaessa ihmiset joutuvat monenlaisten valintojen eteen, joihin kaikkiin kuuluu jokin riski. Monissa tutkimusaineistoni haastatteluissa naiset puhuivat vain lyhyesti aikaisemmista suhteistaan. Yleinen toteamus oli, että edellinen parisuhde ei ollut sopiva

lasten hankkimiselle tai että lasten aika oli vasta ”nyt” eli nykyisen miehen kanssa. Useinkaan naiset eivät selvitelleet tarkemmin, mikä aikaisemmassa suhteessa oli ”huonoa”. Naiset ovat kuitenkin joutuneet aikaisemmissa suhteissaan arvioimaan valintojensa riskejä. Esimerkiksi he olisivat voineet tehdä lapsen aikaisemmassa liitossa, mutta silloin he olisivat ottaneet suuremman riskin kuin tapauksessa jolloin he pysyttelivät lapsettomina. Tähän ryhmään kuuluvat naiset ovat kuitenkin ottaneet tietoisen riskin siinä, että ovat purkaneet epätyydyttävän liiton. Tätä taas on seurannut tieto riskistä jäädä yksin ja lapsettomaksi. Naiset ovat kuitenkin selvästi arvioineet riskin pienemmäksi kuin mahdollisuuden löytää uusi kumppani, jonka kanssa perustaa perhe.

Pirjo Nikander (1999) puhuu pidentyneestä aikuisuudesta, joka on useita vuosikymmeniä kestävä elämänvaihe. Nikanderin mukaan naisen ikään ja elämänkulkuun liitettävät yksiselitteiset merkitykset ja mielikuvat, ikään sidotut aikataulutukset ja ikäsopivuudet ovat osin murtumassa ja muuttumassa. Yhteiskunnallisten muutokset, kuten uudet perherakenteet ja eläkejärjestelyt ovat aiheuttaneet sen, että selkeiden rajojen vetäminen nuoruuden ja aikuisuuden tai aikuisuuden ja vanhuuden välille on vaikeutunut. Eri elämäntapahtumat, kuten vanhemmaksi tai isovanhemmaksi tuleminen, voivat sijoittua pidentyneeseen aikuisuuteen hyvinkin eriaikaisesti. Nikander puhuukin jälkimodernin yhteiskunnan siirtymisestä kohti yhdenikäisyyden kulttuuria, jossa kronologisen iän merkitys vähenee ja ihmisen identiteetti määräytyy selkeämmin hänen valitsemansa elämäntyylin kautta. (Emt. 28- 39.)

2.5.2. Mitä parisuhteelta odotetaan – vai odotetaanko siltä mitään?

Parisuhteelle ja varsinkin avioliitolle asetetaan nykyisin erilaisia odotuksia kuin ennen. Deittailijoita esitellessäni totesin jo, että pariskunnan tie avioliittoon on pitkittynyt. Parisuhteen laadusta ja kestävyydestä halutaan olla varmoja ennen suhteen virallistamista avioliitolla. Mitä avioliitolta sitten odotetaan? Jallinoja on tutkinut kysymystä Helsingin Sanomien NYT- liitteen kyselytutkimuksen avulla. Siinä vastanaineet kertoivat, mitä he odottivat liitoltaan. Jallinoja erotteli vastaajat kolmeksi eri ryhmäksi. Ensimmäisessä ryhmässä parisuhde ja lapset nivoutuivat luontevasti yhteen. Ihmiset toivoivat perhe-elämää ja vanhenemista yhdessä. Toisessa ryhmässä parisuhde oli yksin huomion kohteena. Ihmiset toivoivat rakkauden ja romanssin jatkuvan. Kolmannessa ryhmässä kaksi moraalia sääteli perheenjäsenten suhteita. Perhees-

sä vaikuttivat niin rakkauden moraali kuin sääntöjen etiikkakin, joista kumpaakaan ei voi pitää erillään niin, että elämä olisi selkeää. Romanssia pidettiin parisuhteen mittapuuna, mutta samalla lapsien syntyessä puolisoiden odotettiin kallistuvan sääntöjen etiikan puoleen. Aviosuhteelta odotettiin siis niin intohimoa kuin vakauttakin. (Jallinoja 2000a, 103–105.)

Viime vuosina avioliiton solmineiden määrä ja kokonaisavioituvuus on ollut Suomessa kasvussa ja avioliittoja solmitaankin entistä enemmän 25–49-vuotiaiden ikäryhmissä. Vain 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä avioituminen on vähentynyt, mikä kertookin avioitumisen myöhentymisestä. Suurimmat syyt sille, miksi avoliitossa elävät eivät suunnittele avioituvansa lähitulevaisuudessa ovat avioliiton mieltäminen vanhanaikaiseksi sekä yksinkertaisesti se, ettei avioitumiselle nähdä mitään syytä. Avoliittoa pidetäänkin varsin tasavertaisena parisuhdemuotona avioliittoon nähden eikä avoliitossa elämistä tarvitse perustella, kun taas avioitumiselle tarvitaan selkeä syy. Avioliittoa suunnittelevat avoliitossa elävät perustelivat avioitumissyitään useimmin sillä, että he olivat löytäneet ”sen oikean”. Lisäksi avioliiton uskottiin tuovan turvaa, ajan katsottiin olevan kypsä avioitumiselle ja avioitumisella haluttiin myös osoittaa, että kyseessä oli pysyvä ihmissuhde.(Paajanen 2007, 38–43.)

Mielestäni pitäisi kuitenkin muistaa, että avioliitto ei ole ainoa oikea parisuhteen muoto eikä varsinkaan edellytys lapsen saamiselle. Nykyaikana on myös paljon naisia, jotka haluavat lapsen mutta eivät miestä. Sinkkuäiti kokee kuitenkin muita useammin paheksuntaa ja painostusta ympäristöstä. Jotkut voivat kokea heidät uhkana, toisaalta taas esiin nousee kysymyksiä isyydestä. Jos tarkastellaan parisuhdetta elämäntapahtumien valossa, usein odotetaan, että avioliitto johtaa lapsen hankkimiseen tai toisinpäin. Elämäntapahtumilla on ennakoitavissa oleva toteutumisaika, mikä johtuu niiden prosessiluonteesta. Kimmel (1974, Marin 2001 mukaan.) korostaa, että ennakoitavuudella on kaksi etua, joista ensimmäinen on se, että ihminen voi etukäteen opetella uusia rooleja sekä harjoitella vastuuta ja oikeuksien käyttöä. Lisäksi ihmisellä on myös mahdollisuus varautua siihen, ettei kaikki menekään odotetusti. On myös mahdollista, että joku yleinen elämäntapahtuma ei tapahdu ollenkaan tai sijoittuu tavanomaisesta poikkeavaan elämänkululliseen kohtaan. Elämäntapahtumilla voi olla kausaalinen keskinäinen tapahtumajärjestys, kuten esimerkiksi sairaudesta seuraava kuolema. Kuitenkin parisuhteen ja lapsen saamisen kohdalla järjesty on funktionaalinen, jolloin avioliiton solmimista seuraa usein lapsen syntymä tai päinvastoin. Elämäntapahtumien funktionaalinen yhteys tarkoittaa yleensä sitä, että sosiaalisesti hyväksyttyä tapahtumaa seuraa toinen sosiaalisesti

hyväksytty tapahtuma. On kuitenkin muistettava, että modernissa yhteiskunnassa funktionaalisia, normein säädeltyjä tapahtumajärjestyksiä on vähän. (Marin 2001, 35.)

Aikaisemmin mainitsemani Minna Kelhän tutkimuksen naiset vetosivat lapsen hankinnan lykkääntymisen johtuvan siitä, ettei oikeaa kumppania ollut löytynyt aikaisemmin. Tämän tunnustamisen naiset kokivat häpeällisenä. Naiset olivat saattaneet surra lapsettomuuttaan jopa enemmän kuin puolison puuttumista, mutta eivät silti olleet valmiita tekemään lasta yksin.(Kelhä 2005, 203.) Kelhän tutkimat naiset eroavat tässä suhteessa osasta oman tutkimusaineistoni naisista, sillä aineistossani on useampia yhden aikuisen perheitä.

3. ÄITIEN OMAT KOKEMUKSET

Millaista on tulla ensikertaa äidiksi nelikymppisenä? Tässä vaiheessa haluan mainita, että vaikka naiset ovatkin tarkkoja iästään, tutkielmani kirjoittamista helpottaakseni nimitän kaikkia aineiston 35- 45-vuotiaita naisia nelikymppisiksi. Vaikka äitien ikähaarukka onkin kymmenen vuotta, he ovat samassa elämäntilanteessa eli tulleet äideiksi yli 35-vuotiaina ja elävät lapsiperheaikaa. Olen käyttänyt tässä kappaleessa analysointimenetelmänä teemoittelua, Etsin aineistosta usein toistuvia pääteemoja, jotka olen vielä jakanut alateemoiksi. Näin sain kattavan kuvan siitä, miten naiset kokivat kypsän äitiyden aina odotusajasta lähtien.

3.1. Odotusaika

Iäkkään äidin raskauteen liittyy helposti myös tummia sävyjä. Moni pariskunta joutui yrittämään raskautta kauankin ennen kuin vauva ilmoitti tulostaan. Toisaalta ikä tuo mukanaan terveydellisiä riskejä niin lapselle kuin äidillekin. Sikiön kehityshäiriöiden riskit ovat suurempia iäkkäällä ensisynnyttäjällä. Lisäksi äidillä on suurempi riski sairastua esimerkiksi raskausajan diabetekseen.

3.1.1. Melkoinen yllätys

Moni tutkimuksen naisista oli jo mielessään heittänyt hyvästi perhehaaveilleen. Osa oli sopeutunut vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kun taas osalla ei ollut puolisoa, jonka kanssa tehdä lapsi. Siksi monelle raskaus tulikin melkoisena yllätyksenä. Moni nainen oli ihmetellyt outoja tuntemuksia ja jopa epäillyt alkaneita vaihdevuosia, ennen kuin raskaus todettiin. Siinä, missä nuoremmilla sukupolvilla yllätysraskautta kutsutaan vielä näinäkin päivinä ”vahingoksi”, nelikymppisten keskuudessa raskaus koettiin usein viimeiseksi mahdollisuudeksi saada lapsi. Useassa tapauksessa pariskunta, ja parissa tapauksessa sinkku-nainen, oli päättänyt jättää ehkäisyn pois, sillä ei enää uskonut tulevansa niin helposti raskaaksi kuin nuorempana.

Myös lasta tietoisesti yrittäneet kokivat monesti yllätyksen, tässä tilanteessa kuitenkin ikävämmän sellaisen. Moni ajatteli, että raskaus alkaisi heti ehkäisyn pois jättämisen jälkeen. Pariskunta saattoivat joutua yrittämään raskautta jopa yli vuoden, ennen kuin vauva ilmoitti itsestään. Osa äideistä harkitsi jo lapsettomuushoitoihin turvautumista, kun taas osalle tämä vaihtoehto oli oman iän ja elämänkatsomuksen vuoksi pois suljettu. Loppujen lopuksi, myös lasta yrittäneille raskaus tuli usein yllätyksenä kun he syystä tai toisesta olivat päässeet irti stressistä.

Naistentautien ja synnytysten erikoislääkäri Maija- Liisa Rantala (KK 28.12.2001) on sitä mieltä, että lapset pitäisi hankkia nuorina. Hänen mukaansa meneillään oleva suuntaus, jossa parhaassa synnytysiässä olevat naiset keskittyvät kuluttamiseen ja urantekoon perheen perustamisen sijaan on huolestuttava. Rantalan mukaan moni laskee sen varaan, että ”jos lasta ei ala tulla, mennään sitten hoitoihin”. Hänen mukaansa ei kuitenkaan keskustella riittävästi siitä, että lapsettomuushoidot vievät usein pitkän aikaa, jolloin samalla vanhemmille karttuu lisää ikää. Hänen mukaansa Kelan ei ehkä pitäisikään korvata hedelmällisyyshoitoja yli 40-vuotiaille. Rantala myös kritisoi tapaa, jolla hedelmällisyyshoitoja puolustellaan. Monissa yhteyksissä kehutaan, että kolme prosenttia nykylapsista syntyy raskaiden hedelmöityshoitojen tuloksena, mutta unohdetaan mainita että Lastenklinikan teholla hoidettavista lapsista jopa 20 prosenttia on saatu alkuun lapsettomuushoidoilla. Rantalan mukaan lisääntyneet hedelmällisyyshoidot ovat yhteiskunnalle kaikkine lieveilmiöineen melkoinen taloudellinen rasite, ja hänen mielestään pitäisikin miettiä laajalti, miten pareja voitaisiin tukea vanhemmuuteen aikaisemmin.

3.1.2. Ihanan kamala odotus

Kuten jo aikaisemmin totesi, nelikymppisen äidin raskaus luokitellaan usein riskiraskaudeksi. Naisella on mahdollisuus päästä laajempiin sikiöseulontoihin, mutta ne eivät ole pakollisia. Äitien puheissa raskauteen liittyvät riskit ovat vahvasti esillä. Tässä kohden haastattelut eroavatkin nuorempien äitien haastatteluista, sillä tuntuu että nelikymppisiltä äideiltä kysytään automaattisesti kromosomipoikkeamista ja sikiöseulonnoista. Parikymppisten äitien lehtihaastatteluissa raskauden aikainen terveydentila sivutetaan yleensä parilla lauseella aamupahoinvoinnista ja painon noususta. Aineistoni haastatteluista puolet oli sellaisia, joissa käsiteltiin kromosomipoikkeamia ja pelkoa lapsen terveydestä. Usein äidit kuitenkin kokivat saaneensa tarpeeksi tietoa ja tukea terveydenhoitohenkilökunnalta, joskin osa äideistä koki omista tuntemuksista ja peloista keskustelun hyvinkin puutteelliseksi. Neuvolahenkilökunta ja lääkärit suhtautuivat äitien kypsään ikään asiallisesti ja kannustavasti, epäilevät mielipiteet tulivat yleensä perhe- ja ystäväpiiristä.

Neljä aineistoni äideistä oli jättänyt tarjotut sikiöseulonnat väliin, sillä ne aiheuttivat ahdistusta. Näissä tapauksissa äideillä saattoi olla jopa hieman fatalistinen asenne; kaikki mikä tapahtuu, se tapahtuu. Raskauteen haluttiin suhtautua luonnollisena tapahtumana ja lasta oltiin valmiita rakastamaan sellaisena kuin hän tulisi olemaan. Takana saattoi häilyä myös pelko, että tämä raskaus olisi viimeinen mahdollisuus saada oma perhe, joten sitä ei haluttu uhrata.

Äidit, jotka kävivät seulonnoissa, puolustivat valintaansa sillä, että saivat näin itselleen mielenrauhan. Usein perhe halusi kaiken saatavilla olevan tiedon lapsen terveydestä, kahdessa tapauksessa lapsivesitutkimus tehtiin myös mahdollisen sairauden takia. Osa äideistä ei uskaltanut edes iloita raskaudesta ennen kuin saivat tietää sikiöseulontojen testitulokset. Vain parissa haastattelussa äiti myönsi, että olisi valinnut raskauden keskeytyksen, jos sikiöllä olisi todettu kehityshäiriö. Yhdessä tapauksessa nainen oli joutunut tämän vaikean ratkaisun eteen odottaessaan toista lastaan. Tällöin perhe oli yhdessä päätynyt ratkaisuun raskauden keskeyttämisestä vakavan kromosomihäiriön vuoksi.

Äidin korkea ikä ei automaattisesti tarkoita vaikeaa odotusaikaa. Silmiinpistävää oli mielestäni kuitenkin se, että haastateltujen joukossa oli huomattavan suuri määrä sektioita eli keisarinleikkauksia. Haastatelluista yhdeksän oli joutunut kokemaan perinteisen alatiesynnytyksen

sijaan sektion. Kahdessa tapauksessa asiaan oli vaikuttanut äidin aikaisemmin potema sairaus, yhdessä tapauksessa lapsi oli perätilassa ja lopuissa tapauksista synnytys oli pitkittynyt liikaa. Osa aineiston äideistä oli vielä haastatteluhetkellä raskaana, joten tarkkaa lukua tutkimusjoukossa tehdyistä sektioista ei ole saatavilla. Ensisynnyttäjillä 17 prosenttia synnytyksistä päättyy sektioon, joista kahdeksan prosenttia on suunniteltuja. Suunniteltu sektio tehdään esimerkiksi jos lasta ei saada kääntymään perätilasta pää alaspäin tai jos lapsi on niin suurikokoinen, ettei se mahdu syntymään alateitse. Hätäsektio tehdään, jos esimerkiksi synnytyksessä ilmenee komplikaatioita kuten sikiön sydänäänten heikkeneminen. Äidin iän on todettu vaikuttavan synnytystapaan, samoin aiempien synnytysten määrän. Iäkkäällä ensisynnyttäjällä on siis suurempi riski joutua sektioon. Osa terveydenhoitoalan asiantuntijoista kritisoi nykyistä tapaa turvautua liian helposti kipulääkkeisiin ja sektioon.

Naistutkimuksen piirissä puhutaan paljon raskauden ja synnytyksen, ja samalla naisen, medikalisaatiosta. On jopa esitetty, että naisen ansiotyö aiheuttaa paineita vähentää kaikkinaisia riskejä ja edistää muun muassa halua ennakoida tulevan lapsen ”normaalisuutta” mahdollisimman pitkälle. Vanhemmat saattavat pohtia, mitä vammaiselle lapselle tapahtuu, kun heistä aika jättää. Pelko, että vammainen lapsi jäisi vaille hoitoa, voi olla suuri, vaikka elämmekin hyvinvointivaltiossa. (Eräsaari 1997, 197.)

Tutkimuksia äidin iän vaikutuksesta sikiökuolemiin on tehty jonkin verran. Joissain tutkimuksissa yhteyttä näiden kahden tekijän välillä ei ole löydetty, mutta usein näissä tutkimuksissa keskityttiin yleensä korkeassa sosioekonomisessa asemassa oleviin naisiin ja ne eivät ole kovinkaan päteviä tilastollisesti. Laajassa kanadalaisessa, yli 30 vuoden ajanjaksoa käsittelevässä tutkimuksessa (Fretts, Schmittdiel, McLean, Usher ja Goldman, 1995) tutkimusotanta on kuitenkin riittävän laaja, jotta tietoa voitaisiin pitää luotettavana. Tutkijaryhmä tutki synnyttäjän korkean iän ja erityisesti ensisynnytyksen vaikutusta sikiökuolemiin. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yli 40-vuotiaiden synnyttäjien määrä oli kaksinkertaistunut verrattaessa 1970-luvun ja 1990-luvun tilastoja. Myös iäkkäiden ensisynnyttäjien määrä oli suurempi 1990-luvulla, minkä lisäksi kävi ilmi, että heidän keskuudessaan suuremmalla osalla todettiin raskauden aikainen diabetes tai kohonnut verenpaine. Tutkijat huomasivat, että toisin kuin aikaisempina vuosikymmeninä, tultaessa 1990-luvulle iäkkäät ensisynnyttäjät eivät olleet sen suurempi riskiryhmä kuin samanikäiset toista tai kolmatta lasta odottavat äidit. Äidin korkean iän todettiin olevan yhteydessä sikiökuolemiin, mutta riskien pienentyneen. Sillä, oliko äiti ensisynnyttäjä

vai uudelleensynnyttäjä, ei näyttänyt olevan merkitystä tarkasteltaessa sikiökuolemia.(Emt. 953–957.)

3.2. Synnytyksen jälkeen

Synnytyksen jälkeen tuoreet vanhemmat kokevat monia muutoksia. Ikä vaikuttaa raskaudesta palautumiseen niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Vanhempien jaksaminen on koetuksella harjoitellessa elämää pienen vauvan kanssa. Toisaalta nainen saattaa kokea suuriakin muutoksia omassa kehonkuvassaan.

Viimeistään lapsen syntymän myötä miehen ja naisen keskinäinen parisuhde muuttuu perhesuhteeksi. Samoin yksin äidiksi tulleet naiset saavat elämäänsä perheen, tai kuten Eve Mantu asian ilmoittaa: ”Musta tulee perhe”. Suomessa perheisiin kuuluu 76,8 % väestöstä ja perheen keskikoko oli vuoden 2005 lopussa 2,83 henkeä. Tilastokeskus määrittelee perheiksi myös avio- ja avoparit, joilla ei ole lapsia. Avoliittojen ja avioerojen määrä vaikuttaa siihen, että lapsettomat avioparit ovat nykyisin hieman yleisempiä kuin avioparit, joilla on lapsia. Perheitä perustavat ikäluokat ovat pienentyneet ja usein perhemuotona on avoliitto. Lisäksi Suomessa on vuodesta 2002 ollut mahdollista rekisteröidä samaa sukupuolta olevien parisuhde. (Paajanen 2007, 9-11.) Omassa tutkimuksessani ei kuitenkaan ole yhtään samaa sukupuolta olevaa pariskuntaa, vaan kaikki äidit elivät joko heterosuhteessa tai olivat yksinhuoltajia. Vuoden 2005 lopussa kaikista perheistä 41,5% oli lapsiperheitä kun taas esimerkiksi 1960 lapsiperheitä oli jopa 65,4% kaikista perheistä. Lapsiperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa kotona asuu ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi. Lapsiperheiden määrän vähenemiseen on ollut syynä se, että perheenperustamisiässä olevat ikäluokat ovat nykyisin pienempiä ja lisäksi yhä useammat naiset jäävät nykyisin lapsettomiksi joko tahallisesti tai tahtomattaan. (Emt. 2007, 11.)

Vuonna 2007 tehdyn Perhebarometrin mukaan perheen tärkeimpiä merkityksiä ihmisille ovat läheisyys, yhdessä oleminen ja henkinen tuki. Lisäksi perhe merkitsee entistä useammalle suojaa, kuulumista johonkin, järjestystä elämässä sekä perinteitä. Näin ajattelevat varsinkin naiset. Joillekin pienituloisille, rankkaa perhevaihetta eläville perhe merkitsi myös velvolli-

suutta ja murhetta. Toisaalta verrattaessa 1997 tehtyyn tutkimukseen perhe merkitsi entistä harvemmalle velvollisuutta. (Emt.2007, 26–27.)

3.2.1. Rupsahda rauhassa eli muutokset ruumiinkuvassa

Synnytyksen jälkeen ikä saattaa vaikuttaa raskaudesta palautumiseen sitä pidentävästi. Näin oli suurimmalla osalla aineiston äideistä, mutta oli myös naisia, jotka olivat palautuneet nopeasti. Mielenkiintoista oli kuitenkin naisten suhtautuminen omaan kehoon raskauden jälkeen. Toisille muutos on ollut luonnollinen osa elämää:

”Kypsemmän iän äitiydessä on hyvää se, että suhtautuminen omaan kehoon on armollisempaa. En välitä rintojen roikkumisesta. sillä roikkuisivathan ne tässä iässä muutenkin!”

Toisilla taas suhtautuminen omaan kehoon on kovinkin kriittistä:

”Nöyryyttävintä on näyttää siltä kuin olisi edelleen raskaana. Käsitys omasta vartalosta muuttuu. Korjaan: syntyy käsitys omasta vartalosta. Aiemmin en juuri ajatellut vartaloani. En oikein edes mieltänyt, että minulla oli "vartalo". Nyt tajuan, että sellainen oli, ja kaipaan sitä. Nivusista paljastuvat raskausarvet näyttävät pyöränrenkaan jäljiltä. Niistä olen oikeastaan ylpeä. Minä olen synnyttänyt, tämä keho on saanut aikaan pienen ihmisen.”

Naisten ja miesten suhtautumiseroja biologiseen vanhenemiseen voi selittää patriarkaalisella ja naturalistisesti määräytyneellä sukupuolijärjestelmällä. Naisen asema perustuu hedelmällisyyteen ja nuoruuteen liitettyyn fyysiseen viehättävyyteen. Vanhenemisen myötä nainen menettää sekä hedelmällisyytensä että nämä viehättävyyden merkit. Tämän vuoksi biologinen vanheneminen ja ruumiillisen iän karttumisen merkit ovat vaikuttaneet naisten sosiaaliseen asemaan voimakkaammin kuin miesten. Vanhenemisen kaksoisstandardin mukaan ikääntyvä nainen marginalisoituu sosiaalisesti ensin sukupuolensa, sitten ikänsä vuoksi. Tämän vuoksi erityisesti naisten tehtäväksi on tullut ruumiillisten iän merkkien manipulointi. (Rantamaa 2001, 56.)

Oman ruumiinkuvan muuttuminen ei kuitenkaan kenelläkään haastattelujen naisista ole ollut mikään kompastuskivi, vaan asia on monissa haastatteluissa sivuttu vain parilla lauseella, jos niinkään. Yleensä naiset ovat kommentoineet ikäänsä ja ruumiinkuvaansa arvelulla, että oma palautuminen synnytyksestä on ollut hitaampaa kuin se on nuoremmilla äideillä. Eräs naisista arveli jopa vanhempien äitien pääsevän helpommalla tässä suhteessa, sillä yhteiskunta on nuoria äitejä kohtaan tiukempi. Hänen mukaansa nuorilta äideiltä odotetaan korkeaa koulutusta, nopea urakehitystä sekä perheen perustamista yhtä aikaa, ja samalla heidän pitäisi olla ”rupsahtamatta”. Toisaalta yhteiskunnan lisäksi myös nuoret äidit vaativat itse itseltään paljon. Moni haastattelujen naisista sanoo olevansa nelikymppisenä kaikin puolin rennompi kuin aiemmin.

Naiset kokivat äitiyden usein hyvin ruumiillisena kokemuksena. Esimerkiksi kehoon tuli lisää volyymia, kuten eräs nainen ihastuneena ilmoitti. Ruumiillisuus saattoi myös yllättää, kuten eräs nainen kertoo:

”Kehoni on koko ajan töissä. Tähän asti olin tottunut henkisen työn tekoon. Raskauden ja äitiyden myötä olen löytänyt uusia asioita naiseuden ytimestä.”

Raskaus siis muuttaa naisen käsitystä paitsi omasta ruumiista, myös naiseuden olemuksesta. Muutokset naisten elämässä olivat suurimmaksi osaksi henkisiä ja elämäntapaan liittyviä. Tässä suhteessa nelikymppiset äidit tosiaan taitavat olla itselleen nuorempiaan armollisempia. Äitiyttä ei kuitenkaan koeta syynä luopua naisellisuudesta. Haastatelluista naisista esimerkiksi eräs pelkäsi jämähtävänsä synnytyksen jälkeen kotiin verkkareissa ja toinen äiti tuskaili sitä, että ehtii pestä hiukset vain joka toinen päivä.

3.2.2. Väsymys

Lapsiperheen aikuisten yleinen ongelma on väsymys, olivat vanhemmat sitten minkä ikäisiä tahansa. Kotona saattaa vallita kaaos, sillä työtä on enemmän kuin ehtisi tekemään. Vauva-aikana etenkin yövalvomiset kiristävät usein vanhempien pinnaa. Haastatellut äidit yhdistävät usein oman jaksamisensa ikäänsä ja uskovat olevansa tässä suhteessa heikommassa asemassa kuin nuoret äidit. Moni äiti toteaa suoraan, että olisi luultavasti jaksanut paremmin vauva-

aikaa pari- kolmikymppisenä. Parissa haastattelussa väsymyksestä puhutaan jopa iskevänä voimana; Väsymys iskee vanhemmat kanveesiin. Toisaalta väsymys ymmärretään myös vauva-aikaan kuuluvana osana, joka menee ajallaan ohi. Esimerkiksi eräs pariskunta oli varautunut tulevaan väsymykseen sopimalla, ettei oma voipunut olo riitä riidan aiheeksi.

Iän vaikutus jaksamiseen näkyy myös suhtautumisena omaan väsymykseen. Aikaisemmin työelämässä menestynyt nainen saattaa pyrkiä täydellisyyteen myös äitiydessä. Vanhemmuudesta saattaa tulla liian vakavahenkistä ja arjesta lapsen kansaa liian suunniteltua:

”Yritän pikkuhiljaa hyväksyä sen, että minun ei tarvitse pystyä samaan kuin ennen ja hyväksyn myös ikäni tuomat rajoitukset. Vanha vanhempi, mutta myös nuori äiti. Se ei ole helppoa, kun tytön ystävien vanhemmat ovat nuoria ja jaksavia, ainakin ulospäin.”

Vanhempien on siis sopeuduttava oman jaksamisensa rajallisuuteen, mutta myös siihen, ettei kaikkea voi suunnitella ja hallita.

Eeva Jokinen toteaa, että väsyminen asettuu monelle rajalle: se on ruumiillinen kokemus ja yhdistää biologisen, yhteiskunnallisen, kielellisen ja psyykkisen. Jokinen tutki väsyneiden äitien kirjoituksia ja sitä, mikä on väsymyksen takana sekä väsymispuheen merkitystä. Hän päätteli, että äidit, jotka olivat väsyneitä ja kirjoittivat siitä, olivat usein myös yksin ja väsymisen konteksti oli heillä merkki yksinäisyydestä. Jokinen myös päätteli, että väsymyksen konkreettinen tila oli usein koti. Äitiyden tilaa kuvataan useammin suljetuksi kuin avoimeksi sekä konkreettisesti että vertauskuvallisesti. Jokisen tutkimat äidit eivät abstrahoineet väsymystä, vaan se liitettiin usein arkisiin toimiin, sattumuksiin ja tuntemuksiin. Jokinen pitääkin analyysinsä tärkeimpänä tuloksena sitä, että väsymyspuhe ja väsymyskirjoitus ovat äideille erittäin tärkeitä. Väsymispuhe auttaa puhujaa löytämään muita tuntemuksia. (Jokinen 1996, 41–42.)

Omassa aineistossani väsymystä käsiteltiin lyhyesti yli puolessa haastatteluista, mutta sen käsittely jäi usein vain pariin lauseeseen jaksamisesta ja iästä. Vain yksi haastattelu käsitteli lähes pelkästään äidin väsymystä. Haastateltava kuvasi äitiyttä melko negatiivisesti ja haastattelusta onkin luettavissa paljon samaa kuin Härkösen Heikosti positiivisessa. Haastattelun äiti ei kuitenkaan puhunut haastattelussa kertaakaan synnytyksen jälkeisestä masennuksesta, hän

ennemminkin ihmetteli valtavaa väsymystä ja äitiyden velvollisuuksien tunkeutumista kaikille elämänalueille. Melko monessa haastattelussa äitiyttä verrattiin työhön. Ainoana erona onkin se, ettei äidin työpäivälle näy loppua koskaan. Uskon Jokisen tavoin, että haastattelujen väsymispuheet auttavat löytämään muita tuntemuksia. Äidit saattavat valittaa väsymistään, mutta samalla todeta että ovat oppineet äitiyden avulla ottamaan rennommin ja jättäneet turhan nipotuksen pois.

3.2.3 Elämänmuutos

Mia Ylitalon (2007) tutkimuksen mukaan lapsi antaa naiselle mahdollisuuden oppia olemaan äiti. Äidin itsetuntemus syvenee ja poikii henkistä lujuutta, joka hyödyttää monessa muussakin tilanteessa kuin vain äidin roolissa. Elämän saattaminen maailmaan ja äidin saama kokemus lapsen voimakkaasta, kyseenalaistamattomasta hyväksynnästä antaa uskoa itseen. Äitiys avaa naiselle myös uusia kanavia osoittaa rakkautta ja huolenpitoa. Tämä voi välittyä myönteisesti myös muihin suhteisiin. Ei voida väittää, että lapsi väistämättä jalostaisi ihmistä, mutta vanhemmuudessa aikuinen kohtaa henkisen kehittymisen haasteita niin, että ”Peter Pan”-tyyppinen ikäpuberteetti voi päättyä. (Ylitalo 2007, 78.)

Vanhemmuus muuttaa äidin suhtautumista itseensä, elämäänsä ja mahdolliseen puolisoon. Eräs äiti uskoikin, että sairaalassa syntyy kolme henkilöä: vastasyntynyt lapsi, äidin raakile ja isän raakile. Lisäksi hän jatkaa elämän muutoksesta yleensä:

”Syntymän tuoma muutos jyrää entiset rutiinit. Kun ne on luotu, pieni ihmistaimi huomioon ottaen, elämä helpottuu.”

Löysin neljä erilaista elämänmuutokseen liittyvää teemaa. Ensimmäinen suuri muutos oli oman ajan menetys. Eräs äiti osui mielestäni asian ytimeen todetessaan, että on vaikeaa tottua ajatukseen, ettei hän äitinä enää ole oman elämänsä päähenkilö, kuin ehkä kymmenen minuutin pätkissä silloin tällöin. Itselliseen elämään ja aikatauluihin tottuneen henkilön on ehkä vaikeaa hyväksyä tosiasia, ettei elämää lapsen kanssa voi suunnitella minuutin tarkkuudella. Joidenkin äitien oli vaikeaa sopeutua elämään päivät kotona kahdestaan lapsen kanssa ilman aikuiskontakteja. Vaikka äiti ehkä oli suunnitellut jäävänsä synnytyksen jälkeen pitkille perhe-

vapaille, kotiäitiyden todellisuus sai hänet palaamaan töihin heti äitiysloman jälkeen. Eräs äiti jopa pelkäsi ”päänsä räjähtävän”, jos olisi jäänyt pitemmäksi aikaa lapsen kanssa kotiin. Yleensä lapsiperheissä vanhempien oma aika alkaa vasta kun lapset on saatu nukkumaan. Silloin moni vanhempi on itse niin väsynyt, että valitsee unen harrastusten sijaan. Ajan puute voi olla myös haaste parisuhteelle. Muutama äiti koki haastatteluissa syyllisyyttä siitä, että oma puoliso oli jäänyt vauvan tulon myötä varjoon. Aluksi äidit saattoivat upota äitiyteen niin kokonaisvaltaisesti, että aikaa puolisolle ei jäänyt. Äiti saattoi myös purkaa muuttuneen elämäntilanteen tuomaa pettymystään puolisoonsa. Puolisoiden on usein vaikeaa järjestää kahdenkeskistä aikaa ja esimerkiksi pitkään lapsettomassa suhteessa eläneiden voi olla vaikeaa sopeutua ajatukseen, että yhteiset lomamatkat pitää muutamaksi vuodeksi unohtaa. Valvomisen ja yösyöttöjen takia vanhemmat saattavat joutua jopa nukkumaan eri huoneissa. Eräs äiti ei ihmetellyt, miksi pienten lasten vanhemmat eroavat, mutta hän hämmästeli sitä, että joissain perheissä on enemmän kuin yksi lapsi. Tällä sarkastisella toteamuksella äiti viittasi väsymyksen ja ajanpuutteen aiheuttamaan kriisiin omassa parisuhteessaan. Toinen äiti taas totesi lapsen tulon myötä elämän muuttuneen täysin, mutta aikaa löytyvän aina sille, mitä pitää tärkeänä. Mia Ylitalon mukaan vauva-arjen myötä peliin tulee väsymystä ja menojen rajoittumista, varsinkin äidin vapaus rajoittuu enemmän kuin isän. Samalla nainen alkaa tyypillisesti arvioida miestä eri tavalla kuin ennen: isänä lapselleen, jolla tulee tietenkin olla kaikista paras isä. Ennen vauvaa parisuhteen osapuolten oli helppo ajatella, että ”olen tässä vain vapaaehtoisesti”. Lapsen myötä naisen ja miehen rinnalle on syntynyt perhe. joka pitää ottaa huomioon. Tämä voi johtaa eräänlaiseen ikäkriisimäiseen ”oliko tämä nyt tässä?”-arviointiin. (Ylitalo 2007, 84–85.)

Ritva Nätkinin mukaan kumppanuus naisen ja miehen välillä on helpompaa työssä kuin vanhemmuudessa. Varsinkin tasa-arvoisesti jaettu vanhemmuus näyttäisi olevan vaikea asia. Miehen ja naisen välinen sukupuoliero, lasten siittäminen ja synnyttäminen, on yhteismittaamattomampaa kuin työ ja ammatillinen toiminta. Tasa-arvo naisen ja miehen välillä johtaa erilaisiin tulkintoihin ja epäsymmetria on ehkä jyrkempää vanhemmuudessa kuin työelämässä. Esimerkiksi perheissä, joissa molemmat vanhemmat rakentavat omaa uraansa, äitiys voidaan kokea ongelmalliseksi asiaksi. (Nätkin 1993, 181.)

Suomalainen sosiaalipolitiikka on avannut mahdollisuuden tasa-arvoisempaan vanhemmuuteen. Tasa-arvo on kuitenkin osin vain sosiaalipoliittisten järjestelmien piirre. Naisten ansio-

työn yleistyminen on horjuttanut yhden hoivaajan perhemallia, mutta ei murtanut sitä. Isyysloman suosio on kasvanut ja juuri lasten hoito ja lasten elämään osallistuminen on se kodin alue, johon miehet eniten osallistuvat. Lapsiin liittyviä asioita jaetaan enemmän, mutta muuten vanhemmuus vahvistaa sukupuolen mukaista työnjakoa ja ajankäyttöä. Miehet tekevät isäksi tultuaan enemmän ansiotyötä, naiset kotityötä. Kotityö ja lasten hoito on naisten arkea ja vastuulla, miehet osallistuvat ja auttavat. Isillä on siis kulttuurista ja normatiivista valinnanvaraa kun taas naisille kotityö ja hoito ovat normatiivisesti asettuvia velvollisuuksia. (Julkunen 1999, 92.)

Toisena muutoksena naisten elämässä oli työelämästä pois jääminen. Tämä ei tarkoittanut kokonaan kotiäidiksi jäämistä kenenkään kohdalla, vaan pitempää taukoa työstä äitiys- ja perhevapaiden vuoksi. Oletin, että varsinkin urakeskeisille naisille tämä olisi ollut vaikea muutos, mutta suurin osa äideistä jäi mielellään kotiin. Osalle äitiysloma tuli toivottuna taukona työelämässä puurtamiselle, eräs äiti vertasi sitä jopa ylellisyyslomaan. Vuoden 2007 perhebarometriin vastaajat pitivät keskimäärin kahta vuotta ja kahta kuukautta hyvänä ikänä laittaa lapsi kodin ulkopuolelle hoitoon. Vastaukseen vaikuttivat erityisesti vastaajan oma lapsiluku sekä ikä. 40–49-vuotiaat vastaajat kannattivat korkeinta, keskimäärin kahden vuoden ja kolmen kuukauden hoitoon viemisen ikää. Vastaajat, joilla oli useampia lapsia, kannattivat korkeampaa hoitoon viemisen ikää.

Tutkimuksessani huomasin, että äitiysloman ja perhevapaiden pituutta säätelivät useat syyt. Töihin palaavilla syitä olivat huono taloudellinen tila, pätkätyö, aikuiskontaktien puute, oman yrityksen johtaminen sekä isän jääminen perhevapaille tai eläkkeelle. Kaiken kaikkiaan aikaisin töihin palaavia äitejä oli joukossa vain viisi. Kolmessa näistä tapauksissa isä jäi kotiin äidin palatessa työelämään. Suurin osa äideistä jäi siis kotiin pitkille perhevapaille. Äitiysloma on yhteensä 105 arkipäivää, jonka jälkeen äidillä on mahdollisuus jäädä vanhempainvapaalle, jonka hän voi myös jakaa puolisonsa kanssa. Vanhempainvapaa kestää 158 arkipäivää, jonka jälkeen lasta voi hoitaa kotihoidontuen turvin kotona.(Stakes 2005, 65–71.) Pitkällä äitiyslomalla tarkoitan tässä sitä, että lasta on jääty hoitamaan kotiin vielä vanhempainvapaakauden jälkeen. Yleensä äidit ovat olleet lapsen kanssa kotona useampia vuosia. Tähän vaikutti useassa tapauksessa se, että perheeseen syntyi toinen lapsi pian esikoisen jälkeen. Äidit perustelivat kotiin jäämistään sillä, että halusivat omistautua äitiydelle ja lapselle. Usein myös uskottiin, että lapsen on turvallisempi ja parempi kasvaa kotona oman vanhemman kanssa. Kotiin jää-

villä äideillä oli pääsääntöisesti tiedossa vakituinen työpaikka, johon palata perhevapaan jälkeen. Äidit olivat myös edenneet mielestään työelämässä siihen pisteeseen, ettei pitempi tauko työstä harmittanut. He eivät siis pelänneet putoavansa työelämästä, vaan nauttivat tauosta. Vielä työelämään palaamisensa jälkeen vanhemmat yhdessä pyrkivät järjestämään työaikansa niin, että pystyivät olemaan lapsen kanssa mahdollisimman paljon kotona. Tämä järjestyi etätyönä, lyhennettynä työviikkona tai osapäiväisenä työnä. Eräs kotiin jäävä äiti haaveili menevänsä osapäivätöihin, jotta isä saisi nauttia kokopäiväisän roolista edes muutaman päivän viikossa. Kriittinen lukija voisi kyseenalaistaa äitiyden ihanuuden hehkutuksen ja väittää, että kotiin jäämistä on kaunisteltu haastatteluissa. Uskon kuitenkin, että äidit oikeasti kokevat perhe-elämän mielekkäämpänä ja tärkeämpänä kuin työelämän. Perustan tämän väitteeni siihen, että haastatteluissa puhutaan myös äitiyden negatiivisista puolista. Vaikka äidit puhuvat hyvinkin avoimesti esimerkiksi väsymyksestä tai raskauden ajan peloista, kukaan ei maininnut kaipaavansa entistä, työntäyteistä elämää.

Mielestäni aikaisemmin mainitsemani Lammi- Taskulan ”kahden kerroksen”-malli näkyy juuri tässä. Iäkkäillä vanhemmilla on taloudelliset resurssit jäädä pidemmille vapaille juuri turvatun työpaikan vuoksi. Äideillä on enemmän valinnanvaraa, eikä yksikään aineistoni naisista joutunut jäämään kotihoidontuen turvin kotiin vain siksi, ettei töitä olisi ollut. Toisaalta aineistoni pätkätyöläinen (heitä todellakin oli vain yksi!) ei lukeutunut mielestäni samaan kastiin nuorempien pätkätyöläisten kanssa, sillä äiti oli lomalla määräaikaisesta professuurista, johon palatessaan hänellä oli mahdollisuus tehdä etätöitä ja vajaata työviikkoa. Nuorempien pätkätyöläisten tilannettahan leimasivat usein kouluttamattomuus ja työkokemuksen puute.

Julkusen mukaan suomalaisesta hyvinvointivaltiosta on tullut naisten liittolainen. Valtio koetaan naisystävälliseksi hyvinvointivaltioksi ja hoivaliittolaiseksi, ei patriarkaaliseksi alistajaksi monien anglosaksisten feminististen analyysien mukaan. Toisaalta kahden työssäkäyvän elättäjän perhe on Suomessa hallitseva ideologia ja käytäntö. Suomessa naisten ja äitien ansiotyö oli laajaa jo ennen kuin sosiaalipolitiikka tuki sitä. Naisen identiteetti on siirtynyt ammattiin ja työhön. Kotona ”oleminen” on perusteltava, ansiotyö ei. Kotihoidon tukea voidaan pitää eräänlaisena puskurina siirryttäessä äitiyslomalta takaisin ansiotyöhön. (Emt. 1999, 91–92.)

Kolmas suuri muutos oli uuden oppiminen. Tähän teemaan kuului onnellisuus ja henkistyminen, jotka äitiys toivat tullessaan. Moni nainen tuntee rentoutuneensa äitiyden myötä. Äiti

saattoi kokea oppivansa vauvan myötä itsestään myönteisiä asioita, kuten esimerkiksi kärsivällisyyttä ja toisten ihmisten hyväksymistä. Vauvat toivat monen naisen elämään aivan uudenlaisen ilon. Äiti voi myös kokea saaneensa uusia rooleja, jotka vaihtuvat lapsen kasvaessa. Hän ei ole vain hoivaaja vaan myös ystävä ja leikkikaveri. Monessa haastattelussa käy ilmi, että perhe on muuttanut lasten syntymän aikoihin maalle. Eräs äiti jopa totesi suoraan, ettei halunnut kasvattaa lapsiaan Helsingissä. Elämää maaseudulla kuvataan kiireettömäksi ja turvalliseksi. Maalla lapsen uskotaan olevan enemmän suojassa kaupalliselta maailmalta. Äiti ei ehkä kaipaa edes kauppaan, vaan ajattelee, ettei maailma mihinkään äitiysloman aikana karkaa. Lapsen kasvattamista luonnon keskellä pidetään itsessään arvona. Myös muut henkiset arvot nousivat usein äitiyden myötä esille. Ehkä konkreettisin ilmentymä tästä oli erään äidin paluu kirkon jäseneksi.

Joillekin äitiys ei tuonut mukanaan suurta elämänmuutosta. Näissä neljännen teeman haastatteluissa naiset puhuivat nimenomaan elämäntapojen muutoksista, tai siis muuttumattomuudesta. Pidentyneen nuoruuden vuoksi useimmat naiset ovat saaneet ennen äitiyttä toteuttaa itseään.

”Olen jo nähnyt ja kokenut tarpeeksi, saanut olla kyllästymiseen asti itsekeskeinen ja toteuttaa mielihalujani.”

Useimmat äidit kokevat, ettei heillä ole kiire pois lapsen luota. Monet viittasivat tässä ikäänsä ja vertasivat itseään nuorempiin äiteihin. He kokivat juuri aikaisemmin eletyn elämän ikään kuin vapauttavan heidät kiireeltä ja vapaudenkaipuulta. Äitiyden myötä elämä ei juuri muuttunut niillä, jotka eivät olleet aikaisemminkaan olleet kovin meneväisiä. Parissa tapauksessa naiset olivat itse iäkkäiden vanhempien lapsia ja saaneet omilta vanhemmiltaan elämänohjeen elää itselleen ennen kuin tekevät lapsia.

3.3. Iän merkitys äitiydessä

Nelikymppinen äiti joutuu luultavasti pohtimaan omaa ikäänsä ja sen merkitystä enemmän kuin nuoremmat äidit. Edellä esittämäni lääketieteelliset riskit ovat eräs aihe, mutta tässä kappaleessa keskityn äidin iän sosiaaliseen puoleen. Ympäristön suhtautuminen iäkkääseen ensisynnyttäjään ja jopa omat ennakkoluulot ovat olennaisessa osassa kypsää äitiyttä.

3.3.1. Iän eri merkitykset

Aikaisemmin esittelin lyhyesti oikean iän käsitystä. Mielestäni on kuitenkin tässä vaiheessa hyvä tarkastella hieman tarkemmin iän eri merkityksiä. Paula Rantamaan mukaan sosiologisessa tutkimuksessa ikä on aikaisemmin kuulunut tutkijan perusvarusteisiin, mutta katse on ollut iästä poispäin eikä mekanismeja ja prosesseja, joiden kautta ikä merkityksellistyy, ole juurikaan tutkittu. Muun muassa väestön vanhenemisen myötä kiinnostus ikää ja sen merkityksiä kohtaan on kuitenkin lisääntynyt.(Emt 2001, 49.) Ikää voi lähestyä sosiaalisena kategoriana ymmärtäen, etteivät iän merkitykset määräydy yksinomaan kronologisen iän tai kypsymiseen ja vanhenemiseen liittyvien biologisten prosessien mukaisesti, vaan ennen kaikkea historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. (Vincent 1995, 21 Rantamaa 2001, 50 mukaan.)

Kronologien ikä on elinajan mitta, joka kertoo, kuinka monta vuotta on kulunut syntymästä tarkasteluhetkeen. Yhteiskunta ja sen instituutiot organisoituvat suurilta osin iän mukaan. Yksilö kohtaa instituutioiden iän mukaisen jäsentymisen ja järjestymisen tilanteissa, joissa määritellään hänen suhdettaan eri instituutioihin sekä hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan näissä instituutioissa. Kronologista ikää käytetään yksilön kykyjen ja taitojen arvioinnin mittana. Kronologisen iän merkitystä voidaan kiistää, kun korostetaan yksilön perusluonnetta, toteamalla esimerkiksi ”ikä on vain asenne”. Iän vaikutuksen kieltämisen voi ajatella viittaavan myös iän kokemukselliseen ja henkilökohtaiseen luonteeseen, sekä siihen, ettei ikää oteta annettuna, vaan tekijänä ja ominaisuutena, jonka merkityksiin voi vaikuttaa.

Biologinen ikä liittyy fyysisiin ja fysiologisiin muutoksiin, joita yksilössä tapahtuu hänen kasvaessaan lapsesta aikuiseksi ja edelleen vanhaksi. Se määritellään elimistön kunnon, toimintakyvyn ja ulkonäön perusteella. Tästä voidaan käyttää myös ruumiillisen iän käsitettä. Biologisen iän tarkastelu paljastaa iän monikerroksisuuden. Kronologiselta iältään samanikäiset eivät välttämättä ole samanikäisiä biologiselta iältään.

Sosiaalisesta iästä puhuttaessa voidaan viitata sekä yksilöiden elämänvaiheisiin että yksilön tai ryhmän sosiaaliseen asemaan yhteiskunnassa ja sen osa-alueilla. Sosiaalisen iän käsitettä voidaan lähestyä myös ikäroolien ja ikänormien näkökulmasta. Sosiaalisten roolien kytkentä tiettyihin ikävuosiin luo sosiaalisen aikataulun, jonka mukaisesti yksilön oletetaan elämänkulussaan etenevän. Yksilön elämänkulku näyttäytyy siirtyminä rooleista ja niiden kombinaatioista toisiin. Sosiaaliseen ikään liittyvät myös ikänormit, jotka määrittelevät esimerkiksi käyttäytymistä, ulkonäköä, itsensä esittämisen tapoja sekä eri- ikäisten välistä vuorovaikutusta. Osa ikänormeista vahvistetaan lain avulla. Ikänormit näkyvät yleensä vasta, kun niistä poiketaan. Varsinkin naisilla ikänormit ovat määritelleet tarkasti sitä, mikä minkäkin ikäiselle on sopivaa. (Rantamaa 2001, 59–60.)

3.3.2. Ympäristön suhtautuminen ja viiteryhmät

Ympäristön suhtautuminen iäkkääseen ensisynnyttäjään saattaa heitellä ääripäästä toiseen. Yleensä äidit kokivat, jopa omien ennakkoluulojensa vastaisesti, ympärillä olevien ihmisten suhtautuvan kypsään äitiyteen myönteisesti. Ympäristön suhtautumisella tarkoitan tässä niin ystäviä, omia vanhempia ja sisaruksia kuin esimerkiksi terveydenhoitohenkilökuntaa. Kukaan aineiston äideistä ei ollut kokenut, että äitiysterveydenhuollossa heihin olisi suhtauduttu eri tavalla kuin nuorempiin äiteihin. Tietenkin heille oli suositeltu sikiöseuloja, mutta niihin ei painostettu. Ennemminkin negatiiviset ja epäilevät kommentit tulivat omilta vanhemmilta, ystäviltä ja jopa vierailta ihmisiltä.

Eniten ihmiset epäilivät iäkkäiden äitien jaksamista. Kuten jo aikaisemmin totesin, itse iäkkäänä lapsensa tehneet vanhemmat kannustivat omia lapsiaan siirtämään vanhemmuutta myöhemmälle iälle ja elämään ensin itselleen. Toiset vanhemmat taas epäilivät keski-ikää hipovan äidin voimia pärjätä eläväisen lapsen kanssa.. Tulevia isovanhempia saattoi myös askarruttaa

lapsenlapsen terveys. Suhtautuminen kypsään äitiin oli kuitenkin yleensä luontevaa, ihmiset luottivat, että ”kyllä tuo tietää, mitä tekee”. Nelikymppiseen ensisynnyttäjään suhtauduttiin siis luontevasti ja äidin ikää pidettiin hänen omana asianaan.

Negatiivisiakin kommentteja oli luettavissa. Parissa tapauksessa äidin ystävät olivat suhtautuneet epäilevästi ensisynnyttäjän ikään. Tuntuu, että oikeaa ikää lapsen saamiselle ei ole, sillä ”liian nuoria” ja ”liian vanhoja” äitejä voivotellaan yhtä paljon. Ilkeimmät kypsien äitien kuulemat kommentit tulivat kuitenkin vierailta ihmisiltä:

”Tuntuu ikävältä kuulla, kun joku päivittelee suureen ääneen, että ’äiti on jo eläkkeellä kun lapset ovat vielä kotona’. Entä sitten? Ikääntyminen on hyvin yksilöllistä. Eivät tämän päivän nelikymppiset ole samanlaisia kuin 50-luvulla.”

Jotkut äidit ovat joutuneet kokemaan noloja tilanteita ikänsä takia aivan tavallisissa paikoissa:

”Itse en osaa ajatella ikääni ellei joku siitä muistuta, kuten kaupassa: ’ On se kiva, kun isovanhemmat ostavat vaatteita lapsenlapsille’”.

Tuollaiset ystävällisiksi tarkoitetut kommentit saattavat aiheuttaa äidille pahan mielen pitkäksi aikaa. Ensisynnyttäjän korkea ikä saattaa myös aiheuttaa ympäristössä epäilyjä lapsettomuudesta ja lapsia voidaankin luulla ”koeputkivauvoiksi”, vaikka nämä olisivat saaneet alkunsa luonnollisin keinoin. Parissa haastattelussa äidit mainitsivat joutuneensa laimentamaan omaa vauva-onneaan lapsettomien ystäviensä seurassa ja muutamassa tapauksessa välit lapsettomiin ystäviin olivat menneet lähes täysin poikki. Lapsettomuudesta kärsivien ystävien oli liian vaikea katsoa vierestä toisten perhe-elämää.

Eeva Jokisen (2005) kysyi tutkimuksessaan ihmisiltä mielipiteitä hukassa olevasta vanhemmuudessa. Hukassa olevalla vanhemmuudella Jokinen viittaa diskurssiin, jota käydään esimerkiksi kasvatuksesta ja hyvän äitiyden ja isyyden normatiivisista oletuksista. Jokisen haastatteluissa tulevat esille diskurssin keskeiset teemat ja oletukset: vanhemmuus on hukassa, koska kasvatusvastuu sysätään perheen ”ulkopuolelle”, lapsille ei anneta tarpeeksi aikaa, ja aikuiset ovat urasuuntautuneita ja itsekkäitä ja siksi saavat lapset liian vanhoina. Mielestäni tämä käsitys on vastakkainen omien tutkimustulosteni kanssa, mutta se osoittaa hyvin ihmis-

ten ennakkoluuloa iäkkäitä vanhempia kohtaan. Oletetaan, että iäkäs vanhempi ei jaksa kasvattaa lasta. Oletetaan, että hän ei halua luopua vanhoista elämäntavoistaan. Oletetaan jopa, ettei hän halua viettää aikaa lapsen kanssa. Ennen kaikkea epäilys koskee jaksamista. Aikaisemmin käsittelin äitien jaksamista, ja äidit totesivatkin olevansa luultavasti väsyneempiä kuin olisivat olleet nuorempina äiteinä. Toisaalta heillä ei omien sanojensa mukaan ole kiire pois lapsen luota, vaan he voivat keskittyä uran sijasta äitiyteen. Juuri vanhemmilla äideillä on useimmiten vakituinen työpaikka, josta voi jäädä perhevapaille. Naiset myös kokivat usein tulleensa rennommiksi äitiyden myötä ja voivansa keskittyä täysillä äitiyteen. Kaiken kaikkiaan oman tutkimukseni valossa en usko hukassa olevan vanhemmuuden ja vanhempien korkean iän korreloivan keskenään yhtään enempää kuin nuorempienkaan ikäryhmien kanssa. Tässä kohden pitää kuitenkin huomauttaa, että Jokisen haastattelemat henkilöt eivät välttämättä aikaisemmin olleet edes kuulleet keskustelua hukassa olevasta vanhemmuudesta. Silti he yhdistivät siihen myös korkean iän. Mielestäni tämä osoittaa hyvin, millaisia ennakkokäsityksiä ihmisillä on kypsää vanhemmuutta kohtaan.

Ystävät merkitsivät paljon erityisesti yksinhuoltajaäideille. Aineistossa esiintyvät yksinhuoltajat olivat kaikki päättäneet kasvattaa lapsensa yksin ilman isää, jolloin ystävien merkitys korostui entisestään. Ystävät saattoivat olla heille ainoa keino irrottautua lastenhoidosta edes hetkeksi ja viettää omaa aikaa. Osalla äideistä oli ystäviä, jotka olivat samassa elämäntilanteessa kuin he, eli elivät pikkulapsivaihetta. Heidän kanssaan äidit pystyivät jakamaan kokemuksia. Nelikymppiset äidit eivät haikailleet ystävien perään siksi, että olisivat halunneet viettää ”lapsetonta” vapaa-aikaa näiden kanssa vaan ennemminkin oli kyse vertaistuen kaipuusta. Eräs äiti sanoi olleensa helpottunut, kun synnytysvalmennuksessa oli muitakin ”nestoreita”. Äidit eivät kuitenkaan kokeneet löytävänsä uusia ystäviä leikkipuistoista tai lasten harrastuksien parista, sillä heillä ei tuntunut olevan mitään yhteistä parikymmentä vuotta nuorempien äitien kanssa. Tässä kohtaa voisi kärjistetysti jopa sanoa, että äidit tekevät eron omanikäisten ja nuorempien äitien välille. Äidin ystävät saattoivat olla myös eri elämäntilanteessa kuin äiti itse. Usein oli niin, että ystävien lapset olivat jo aikuisia kun taas kypsä äiti eli yksin pikkulapsi-vaihetta. Nelikymppiset äidit eivät kuitenkaan kadehtineet ystäviensä tilannetta vaan totesivat olevansa nyt itse oikean ikäisiä äideiksi. Toisaalta, äidit saattoivat kokea, että ystäviä eivät enää vauva-jutut kiinnosta ja siksi vältellä puheenaihetta näiden seurassa.

Ensisynnyttäjän korkea ikä merkitsee sitä, että yksi sukupolvi tavallaan hypätään yli. Tämä taas asettaa tiettyjä haasteita isovanhemmuudelle. Joissain tapauksissa isovanhemmat olivat

vielä aktiivisesti mukana lastenhoidossa, mutta osalla äideistä omat vanhemmat olivat jo vanhoja tai kuolleet. Pari äitiä oli sitä mieltä, että omien vanhempien kasvatusneuvot olivat auttamattoman vanhanaikaisia, joten he mieluummin kysyivät neuvoa ystäviltään. Puuttuvien isovanhempien tilalle muutamat äidit olivat löytäneet naapurista ”vara-mummot”.

3.3.3. Paha ikä

Ikään liittyviä ennakkoluuloja ei ole vain ympäristöllä, vaan myös iäkkäät vanhemmat joutuvat käsittelemään omat aiheensa. Erityisesti haastatteluissa nousi esille kuolemanpelko sekä pelko siitä, miten lapsi suhtautuu ikääntyviin vanhempiinsa tulevaisuudessa.

Kuolemanpelko, tai oikeastaan huoli lapsen tulevaisuudesta, jos vanhemmille sattuu jotain, toistui monessa haastattelussa. Osa naisista oli joutunut käsittelemään aihetta erittäin syvällisesti omien sairauksiensa takia. Tätä pelkoa häivyttääkseen vanhemmat olivat saattaneet muodostaa lapselle tukiverkon läheisistä ihmisistä. Nelikymppisillä ensisynnyttäjillä esikoinen saattaa jäädä ainokaiseksi, jolloin perheen ulkopuolinen tuki pahimman varalle on erityisen tärkeä. Tällöin vanhempien ei tarvitse pelätä lapsen jäämistä aivan yksin vanhempien kuollessa tai sairastuessa. Toisaalta, oman elämän jatkuminen lasten kautta toi turvaa.

Maija-Liisa Rantala kritisoi kypsää vanhemmuutta tässäkin suhteessa, sillä hänen mielestään vanhempien ikääntyminen saattaa aiheuttaa lapselle pelkoa. Lapsen suurin pelko on se, että hän menettää vanhempansa. Mitä iäkkäämmät vanhemmat, sitä suurempi on riski, että lapsi jää puoli- tai täysorvoksi. Vaikka isä ja äiti pysyisivät molemmat hengissä vielä parikymmentä vuotta, he väsyvät yhä herkemmin ja vetäytyvät lapsen aktiivielämästä. Iso ikäero lapsen ja vanhempien välillä merkitsee selvää sukupolvien välistä kuilua. Iäkkäiden vanhempien omasta nuoruudesta on jo monta vuosikymmentä. Lasten tehtävä ei ole toimia vanhempiensa terapeutteina. Miten lapsi voi motivoitua opiskeluun ja työntekoon, kun isä ja äiti ovat eläkkeellä? Vanhempien ikä voi olla lapselle Rantalan mielestä myös paitsi pelon, myös häpeän aihe. Hänen mielestään ihmisten pitäisi tunnustaa ja hyväksyä lapsen takia tosiasia, että jossain vaiheessa aika saada lapsi on jäänyt taakse. (KK 28.12.2001, 46–47.)

Lapsen suhtautuminen ikääntyviin vanhempiin mietitytti äitejä monessa haastattelussa. Erityisesti esiin nousi pelko siitä, että lapsi alkaa hävetä vanhoja vanhempiaan. Omakohtaista kokemusta tällaisesta ei kenelläkään äideistä vielä ollut, sillä kaikkien lapset olivat vielä melko pieniä. Usko siihen, että vanhemmilla on kykyä kasvattaa lapsi suvaitsevaiseksi ja samalla myös itse pysytellä nuorekkaina, auttoi vanhempia käsittelemään tätä pelkoa. Vanhojen vanhempien lapsina itsekin kasvaneet nelikymppiset äidit olivat kokeneet asian molemmilta kanteilta. Eräs nainen myönsi pelänneensä iäkkäiden vanhempiensa kuolemaa niin paljon, ettei esimerkiksi ollut uskaltanut lähteä nuorena ulkomaille au pairiksi. Todellisuudessa hänen huolensa oli ollut turhaa, sillä hänen vanhempansa ovat vieläkin elossa. Sama nainen kertoo omien vanhempien tuntuneen murrosikäisen tytön mielestä fossiileilta, jotka eivät tajunneet nuorten elämästä mitään. On tietenkin mahdollista, että äidin vaihdevuodet osuvat samaan aikaan lapsen murrosiän kanssa, jolloin kotona eletään keskellä hormonisekamelskaa. Toisaalta, lähes jokainen murrosikäinen kokeilee rajojaan sekä uhmaa ja jopa häpeää vanhempiaan. Teini voi kokea kovaakin maailmantuskaa, oli vanhempien ikä mikä tahansa. Toinen nainen kertoo omasta äidistään, josta ei koskaan tullut vanhaa ja väsynyttä, sillä nuoret lapset pitivät hänet ajassa kiinni.

3.3.4. Hyvä ikä

Usein uskomukset ja ennakkoluulot kypsästä äitiydestä koskevat enemmän negatiivisia asioita. Aikaisemmin käsittelin riskiraskauteen liittyviä pelkoja, ympäristön ennakkoluuloja sekä äitien väsymystä. Äitien haastatteluista löytyy kuitenkin paljon ikään liittyviä positiivisia asioita. Naiset eivät kokeneet olevansa väärän ikäisiä äideiksi, vaikka olisivatkin halunneet perustaa perheen aikaisemmin.

Miten äidit sitten kokevat hyvän iän? Eräs asia, jota kypsät vanhemmat voivat antaa lapsilleen on elämänkokemus, jota usein pidettiin voimavarana. Tämä voi näkyä siinä, että vanhemmat eivät pingota pikkuasioista. He myös kokevat, ettei lapsen luota ole kiire pois, esimerkiksi harrastuksiin, juhlimaan tai luomaan uraa. Yksinkertaisesti: he uskovat voivansa keskittyä perheeseen paremmin kuin nuoremmat ikäpolvet. Tätä käsitystä tukevat esimerkiksi aikaisemmin viittaamani Ketokiven ja Lammi- Taskulan tutkimukset.

Toinen huomattava asia hyvässä iässä on se, että äidit kokivat lapsen pitävän heidät nuorina. Kun ikään liittyvät pelot oli pystynyt käsittelemään, äidin oli helpompi luottaa oman ikääntymisensä menevän omaa tahtiaan. Äitiyden ei uskottu olevan iästä kiinni, vaan:
”Se [äitiys] on luonne-, ei ikäkysymys.”

Monessa haastattelussa naiset uskoivat olevansa vasta nelikymppisinä valmiita äideiksi. Tähän vaikutti ennen kaikkea yllä mainitsemani elämäntilanne, jossa he pystyivät omistautumaan perheelle. Usein mainittiin myös oma henkinen valmius lapsen kasvattamiseen. Iän myötä karttuneen materiaalisen hyvän lisäksi vanhemmille on kertynyt myös malttia ja vakautta henkisessä mielessä. Yleisesti uskottiin, että lapsen oli hyvä tulla perheeseen juuri silloin. Puhuttiin siis oikean iän lisäksi myös oikeasta ajasta. Moni nelikymppinen ensisynnyttäjä totesi iän olevan henkisesti oikea, vaikka fyysisesti se olisikin rankempi. Nelikymppinen on itseään kohtaan armollisempi ja hyväksyy helpommin iän tuomat rajoitukset. Nelikymppisinä äidit kokivat esimerkiksi olevansa tietoisempia asioista ja pystyvänsä ajattelemaan lasten kasvatusta syvemmin. Moni uskoi myös arvostavansa lapsia ja perhe-elämää enemmän kypsemmällä iällä. Joillekin naisille oli aivan luonnollista tulla äidiksi vasta nelikymppisenä. Tähän ajatteluun vaikutti se, että näiden naisten omat vanhemmat olivat saaneet lapsensa iäkkäinä.

4. PÄÄTELMIÄ JA POHDINTAA

Haastatteluista käsiteltiin melko usein, lehdestä riippumatta, samoja äitiyttä koskevia teemoja, mikä helpotti aineiston teemoittelua. Teemoittelun avulla oli helppo pelkistää aineistoa ja nostaa esille usein toistuvat aiheet. Eskolan ja Suorannan (2000, 175.) mukaan teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa. Olen yrittänytkin välttää liiallisten haastattelunäytteiden käyttöä, jotta teksti ei jäisi liian pinnalliseksi. Erottamilleni teemoille löytyi niitä tukevia teorioita, mikä mielestäni osoittaa analyysimenetelmävalinnan olleen aineistoon sopiva. Päätin pitäytyä teemoittelussa analysoidessani äitiyden ja iän kokemuksia, sillä tässä osassa tutkimusta tyypittely ei ehkä olisi toiminut. Löydettyjä teemoja olisi ollut vaikea yhdistää tyypeiksi ilman että tutkimus olisi alkanut rönsyillä tai vaihtoehtoisesti supistunut liikaa.

Analysoidessani naistyyppejä, jotka saavat ensimmäisen lapsensa vasta nelikymppisenä aineistosta löytyi neljä selkeää tyyppiä. Tyypittely edellyttää aina jonkinlaista teemoittelua, mutta tässä tapauksessa taas haastattelujen pohjalta oli helppoa muodostaa tyyppikuvauksia, joissa yksi tyyppi muodostuu useasta kertomuksesta. On sanottu, että tyypittely olisi lukijalle teemoittelua ystävällisempi tapa esitellä aineistoa. Luomalla tyyppikuvauksia, sain aineistosta tiivistettyä neljä selkeää ryhmää, jolloin myös aineiston esittely helpottui. Uskonkin, että lukijan on tyyppien avulla helpompi ymmärtää aineiston jakautumista ja sisältöä kuin jos olisin jättänyt aineiston tässä kohdassa vain teemoittelun asteelle.

Kirjoittaessani tätä pro gradu-tutkielmaa minulle tuli välillä sellainen olo, että kypsää äitiyttä pidetään ongelmana, johon halutaan ratkaisu. On tietenkin totta, että vanhemmalla iällä perustetut perheet jäävät pienemmiksi, usein vain yksilapsisiksi. Samalla suomalaisen yhteiskunnan väestörakenne on muuttunut siihen suuntaan, että aikuisia on enemmän kuin lapsia. Julkisuudessa kysellään, kuka maksaa tulevaisuudessa eläkkeet ja muut sosiaalipoliittiset tulonsiirrot tai miten ratkaistaan työvoimapula. Kuitenkin omien tutkimustulosten valossa näyttäisi siltä, että yhteiskunta ajaa entistä enemmän ihmisiä tilanteisiin, jossa perhe perustetaan vasta nelikymppisenä.

Urasuuntautuneisuus oli toiseksi suurin tekijä, joka vaikutti tutkimieni naisten perheen perustamiseen. Naiset olivat usein luoneet uraa parinkin vuosikymmenen ajan. Nykyaikana työ-

markkinat ovat epävakaita, ja naisten keskuudessa vallitsee Ketokiven mainitsema ”kahden kerroksen- malli, jolloin harvalla nuorella on varaa jäädä pätkätöiden välillä äitiyslomalle. Äitiys- ja vanhempainraha ovat ansiosidonnaisia ja minimipäivärahan suuruus on 15,20 euroa. Näyttäisi siis siltä, että olisi taloudellisesti kannattavampaa tehdä lapset vasta nelikymppisenä, jolloin on vakituinen työ, johon voi myös palata vanhempainlomalta.

Toisaalta voitaisiin miettiä sitä, onko Julkusen nimeämä palkkatyösopimus ollut naisten kannalta kovinkaan kannattava. Naisten palkkatyötähän pidetään lähes itsestäänselvyytenä, joten paine selviytyä työelämässä on kova. Lisäksi kotityöt jäävät yleensä naisten vastuulle. Suomessa ei ole samanlaista kotirouva-ilmiötä kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa tai eteläisemmässä Euroopassa. Naisten odotetaan osallistuvan työelämään miesten rinnalla. Nainen saattaa joutua puolustelemaan valintaansa jäädä kotiin vielä silloinkin, kun lapset ovat kouluikäisiä, sillä hän on ”vain” kotona. Naisten elämäkerroissa usein korostetaan selviytymistarinoita siitä, miten työn lisäksi hoidetaan lapset ja koti ilman ulkopuolista apua (esim. Piela 1993).

Naiset kouluttautuvat Suomessa korkeasti. Koulutusputken jälkeen on siirryttävä nopeasti uraputkeen, joka saattaa venähtää siis vuosikymmenien mittaiseksi. En voi kuitenkaan väittää, että pelkkä taloudellisten riskien välttäminen olisi syynä äitiyden siirtämiselle. Työelämässä myös viihdytään ja uran luomiselle omistaudutaan täysillä. Toisaalta samaa omistautumista näkyi puhuttaessa perheestä.

Suurin aineistosta löytynyt syy sille, että lapsi saadaan vasta nelikymppisenä, oli se, ettei sopivaa puolisoa löytynyt aiemmin. Nykyisin ”sen oikean” etsiminen voi viedä vuosia, jopa vuosikymmeniä. Riskiyhteiskunnassa halutaan minimoida kaikki riskit, joten perhettä ei haluta perustaa kenen kanssa tahansa. Kun opiskelu, työ ja talous on riskivarmistettu, on vihdoin rohkeutta ottaa riski perheen perustamiseksi. Mielestäni oli mielenkiintoista, ettei haastatteluissa mainittu syitä, miksi aikaisemmat suhteet olivat huonompia perhettä ajatellen tai että mikä teki nykyisestä puolisosta hyvän. Tässä voisikin olla hyvä aihe jatkotutkimukselle!

Deittailijat ja vapaaehtoisesti lapsettomat voisivat kuulua jopa alaryhminä tähän puuttuvan parisuhteen ryhmään. Deittailijat eivät ehkä halua suhdetta, vaan pelaavat ihmissuhteilla. ”Sinkkuilu” on nykyisin ihannoitua pari-kolmekymppisten keskuudessa ja sen hohdokkuutta korostavat televisio-ohjelmat ja elokuvat. 2000-luvun vaihteessa oli meneillään oikea sinkku-

buumi, joka ehkä nyt on pikkuhiljaa laantumassa. Silloin asenteisiin vaikuttivat muun muassa tv-sarja Sinkkuelämää sekä elokuvat, kuten Bridget Jones – elämäni sinkkuna. Niissä parinmuodostuksesta tehtiin kepeää peliä, jolloin yhden suhteen päätyttyä seuraava oli jo aluillaan. Vapaaehtoisesti lapsettomiin kuuluvat naiset paljastuivat tässä tutkimuksessa oikeastaan vasten tahtoaan lapsettomiksi, sillä he kaikki olivat kuitenkin salaa haaveilleet perheestä, jota eivät uskoneet koskaan saavansa. Deittailijoista osa oli ollut yksinhuoltajia jo raskausajasta alkaen, joten heidän kohdallaan oikean puolison löytyminen ei ollut olennaista. Vapaaehtoisesti lapsettomat olivat taas saattaneet elää puolisonsa kanssa vuosi, mutta lapsen hankintaa oli jarruttanut jokin muu syy, kuten esimerkiksi kipupelko.

Nikanderin mainitsema yhdenikäisyyden kulttuuri vaikuttaa siihen, että sinkku voi olla minkä ikäinen tahansa. Vaikka pidentynyt nuoruus loppuisikin kolmekymppisenä, pidentynyt aikuisuus jatkuu yli eläkeiän. Aikuisuuden kriteerinä voidaan pitää perheen perustamista, kuten Ketokiven tutkimuksessa todetaan, mutta aikuistuminen voi olla koettu jo ennen perhettäkin, kuten Kelhä toteaa. Toisaalta, eikö siis yhdenikäisyyden kulttuurin teorian mukaan vanhemmaksikin voisi tulla minkä ikäisenä vain, tietenkin biologiset rajoitukset huomioon ottaen? Nelikymppisten ikäryhmässä on niin pienten lasten vanhempia kuin isovanhempiakin. Perheen perustaminen ei siis merkitse nuoruuden loppua, nuoruus on voinut loppua muutenkin jo ajat sitten.

Nelikymppisen äidin erottaa nuoremmasta ensinnäkin se, että hänellä on suurempi todennäköisyys saada vammainen lapsi tai sairastua itse raskauden aikana esimerkiksi diabetekseen. Puhuttaessa kypsistä äideistä keskitytään kuitenkin mielestäni liikaa juuri riskiraskausteemaan. Jokainen odottava äiti, oli hän minkä ikäinen tahansa, miettii jossain vaiheessa lapsensa terveyttä ja nämä ajatukset ovat varsinkin ensimmäisen lapsen kohdalla usein todella voimakkaita. Nelikymppinen ensisynnyttäjä ei ole terveydellisesti huonommassa asemassa kuin saman ikäinen uudelleensynnyttäjä. Silti ensisynnyttäjältä nähtävästi kysellään haastatteluissa useammin raskauden mahdollisten riskien vaikutuksesta.

Tutkielmani äidit erottivat itsensä nuoremmista äideistä omissa puheissaan usein eri teemoin. Ensinnäkin he uskoivat pystyvänsä paremmin keskittymään lapseen nyt kuin nuorempana olisivat pystyneet. Heillä oli myös mielestään paremmat mahdollisuudet jäädä kotiin lapsen kanssa, mikä ei ole ollenkaan väärin oletettu, kuten olen jo aikaisemmin maininnut. Toisena

teemana oli jaksaminen tai oikeastaan väsyminen. Äidit uskoivat olevansa väsyneempiä kuin nuoremmat äidit. Myös ympäristössä oltiin huolissaan äitien jaksamisesta. Monesti ihmetellään, miten nelikymppinen jaksaa valvoa itkevän vauvan kanssa kaikki yöt, hänen jaksamistaan jopa epäillään. Väsymys ja jaksaminen ovat kuitenkin äärimmäisen subjektiivisia kokemuksia. Naiset vertasivat sen hetkistä tilannetta siihen, millaista äitiys olisi voinut olla parikymppisenä. Myös nuori äiti väsyy, mutta hänellä taas saattaa olla helpommin apua saatavilla esimerkiksi omilta vanhemmiltaan. Kypsillä äideillä oma fysiikka saattoi asettaa rajoja jaksamiselle, mutta täydellisiä uupumustarinoita ei aineistossa ollut ollenkaan. Äidit kokivat olevansa ikänsä ja elämänkokemuksensa vuoksi nuorempiaan rennompia kasvatusasioissa. Toisaalta iäkkään äidin vanhemmuus saattaa olla jopa liian vakavaa, kun työelämässä opittuja aikataulurutiineja yritetään soveltaa lapsen hoitoon. Äitiys voidaan kokea uutena työnä, ja sitähän se tavallaan onkin, paitsi että äidin työpäivä kestää vuorokauden ympäri.

Suurimmat elämänmuutokset, joita haastatteluissa mainittiin, olivat oman ajan menetys, työelämästä irrottautuminen ja uuden oppiminen. Väitettiin myös, ettei lapsi tuonut mukanaan suurta elämänmuutosta. Uskon, että jonkinlainen elämänmuutos tapahtui kuitenkin jokaisen äidin kohdalla, sitä vain ei koettu elämää häiritseväksi vaan siihen oli osattu varautua ennalta. Monet perhevapaille jääneistä piti kotona oloa lapsen kanssa hyvänä vaihteluna työelämälle. Ajasta kotona nautittiin. Kuitenkin osalle kotiäidiksi sopeutuminen ei luonnistunut ja he palasivat aikaisin takaisin töihin. Uskon, että molemmissa ajattelutavoissa vaikutti taustalla se, että äideillä oli olemassa työpaikka, johon palata. Vanhempainvapailta ei ollut kiire pois, sillä vakituinen työpaikka odotti lähes kaikkia. Toisaalta töihin palaavilla työ saattoi toimia arjen tasapainottajana ja auttoi jaksamaan. Äitiys on kuitenkin täysivaltainen rooli, oli äiti sitten kotona tai työssä.

Miksi sitten äidin pitäisi puolustella ikäänsä? Uskon, että kypsä äitiys rikkoo ikänormeja, jotka, kuten aikaisemmin jo mainitsin, näkyvät vasta kun niitä rikotaan. Iäkkäisiin vanhempiin liitetään paljon stereotypioita, joista vähemmän mairittelevia ovat esimerkiksi iän yhdistäminen hukassa olevaan vanhemmuuteen. Jokisen tutkimuksessa äänessä olivat ruuhkavuosia elävät ihmiset. Jos taas sama kysymys olisi esitetty jollekin aineistossani esiintyvälle naiselle, olisi määritelmä hukassa olevasta vanhemmasta varmasti ollut erilainen. Olisiko nelikymppinen äiti määritellyt perheen, uran ja harrastusten välillä tasapainoilevan kolmikymppisen hukassa olevaksi? Tässäkin olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

En usko, että on olemassa oikeaa tai väärää ikää äitiydelle. Jokainen äiti on yksilö, eikä kenenkään pitäisi joutua puolustamaan oikeuttaan olla äiti pelkän ikänsä takia. Lapsi on lahja, joka tuo iloa vanhemmilleen, olivat he sitten minkä ikäisiä tahansa. Tämän tutkimuksen naiset tulivat äideiksi kypsemmällä iällä ja he kokivat, että lapsi tuli heidän elämäänsä juuri oikeaan aikaan. Lapsi tarvitsee rakkautta ja turvaa, se on toisarvoinen asia, minkä ikäisiltä vanhemmilta hän niitä saa.

LÄHTEET

Aapola, Sinikka ja Ketokivi, Kaisa (toim.) (2005) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy.

Babies and bosses – Reconciling work and family life. OECD publishing volume 4: Canada, Finland, Sweden and the United Kingdom 2005. [viitattu 25.10.2007] Saatavilla www-muodossa:
http://213.253.134.43/oecd/pdfs/browseit/8105091E.PDF

Beck, Ulrich & Giddens Anthony & Lash, Scott (1995) Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.

Eräsaari, Leena: Sikiö ruudussa. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) (1997) Ruumiin siteet. Tampere: Vastapaino, s. 189–218.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fretts, Ruth, C., Schmittdiel, Julie, McLean , Frances H., Usher, Robert, H., Goldman, Marlene, B.. Increased Maternal Age and the Risk of Fetal Death. The New England Journal of Medicine 1995, Vol.333, N:o 15, s.953-957.

Giddens, Anthony (1992) The transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies. Cambridge: Polity Press.

Härkönen. Anna- Leena (2001) Heikosti positiivinen. Helsinki: Otava

Hurri, Merja: Tyttärille kolmanteen ja neljänteen polveen. Teoksessa Nopola, Sinikka (toim.) (1991) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, s.185–194.

Jallinoja, Riitta (1997) Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Tampere: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta (2000a) Perheen aika. Helsinki: Otava.

Jallinoja, Riitta (2000b): Ylilatautnut yksityiselämä. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J-P (toim.) (2000) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, s.172–186.

Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tampere: Gaudeamus.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Julkunen, Raija: Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Teoksessa Suomalainen nainen (1999) Helsinki: Otava, s. 79–100.

Julkunen, Raija: Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) (1994) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.

Kangas, Ilkka ja Nikander, Pirjo (toim.) (1999) Naiset ja ikääntyminen. Tampere: Gaudeamus.

Kelhä, Minna: Aikuisen naisen äitiys, kulttuuriset ikäjärjestykset ja naiskansalaisuus. Teoksessa Aapola, Sinikka ja Ketokivi, Kaisa (toim.) (2005) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy, s. 196–218.

Ketokivi, Kaisa: Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, Sinikka ja Ketokivi, Kaisa (toim.) (2005) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Tampere. Tampereen yliopistopaino oy, s.100-137.

Kimmel, Douglas C. (1974) Adulthood and aging. Wiley, New York.

Lammi- Taskula, Johanna: Äidit työmarkkinoilla – Kahden kerroksen väkeä? Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 2, s.202–205.[viitattu 18.10.2007] Saatavilla www-muodossa: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/027ED741-963E-4816-B573-FC99FB039D6E/0/YP220044.pdf

”Lapset hankittava nuorena”. Maija-Liisa Rantalan haastattelu. Kodin kuvalehti 26.12.2001 34.vsk s. 46–47.

Marin, Marjatta: Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, Anne ja Jyrkämä Jyrki (toim.) (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, s.17–48.

Nikander, Pirjo. Elämänkaaresta elämänkulkuun: iän muuttuva merkitysmaailma. Teoksessa Kangas, Ilkka ja Nikander, Pirjo (toim.) (1999) Naiset ja ikääntyminen. Tampere: Gaudeamus, s.27–45.

Nopola, Sinikka (toim.) (1991) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys- elämä vai kohtalo?. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Nätkin, Ritva: Äitiys ja sukupuolten väliset suhteet. Teoksessa Piela, Ulla (toim.) (1993) Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s.165–187.

Paajanen, Pirjo (2005) Eri teitä vanhemmuuteen – kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Perhebarometri 2005. Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 21/2005.

Paajanen, Pirjo (2007) Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 30/2007.

Piela, Ulla (toim.) (1993) Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

” Putoaako pätkä-äiti uralta?” Kaksplus 10/2006 s.25

Rantamaa, Paula: Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, s.49-96.

Rotkirch, Anna: Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J-P (toim.) (2000) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, s.187–200.

Sankari, Anne ja Jyrkämä, Jyrki (toim.) (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.

Stakes (2005) Meille tulee vauva. Helsinki: Edita Prima Oy.

Vincent, John A. (1995) Inequality and old age. UCL Press, London.

Waite, L. J. (2001) Marriage and the dual- career family: Cultural concerns. International Encyclopedia of the social & Behavioral Sciences. s.9261-9265.

Ylitalo, Mia (2007) Äitiyden roolimekossa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Lähteinä käytetyt internet-sivut

Serono www.hedelmallisyys.fi

Väestöliitto www.vaestoliitto.fi

Aineistossa käytetyt lehdet

Kaksplus 10/2000, 12/2000, 1/2002, 6-7/2003, 12/2003, 6/2004, 10/2005, 10/2006

Kodin kuvalehti 21/2003, 1/2001, 11/2002

Kotiliesi 9/2004

Kotivinkki 1/2004, 7/2005

Me Naiset 45/2004

Vauva ja leikki-ikä/ Vauva 5/2002, 6-7/2002, 11/2003, 11-12/2004, 1/2005, 11/2005, 8/2006